

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. Protokoll nr. 317 (15).

1926. a.

II Riigikogu koosolek 29. jaanuaril 1926. a.
kell 5 p. 1.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**,
siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**,
haridusminister **J. Lattik**, töö-
hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Päevakord:

1. Riigi majapidamise aruande komisjoni
esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papi-
niidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.

2. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepi-
tuse lepingu kinnitamise seadus — väliskom-
misjoni ettepanek.

3. Maakonnaõukogude valimise seaduse
täiendamise seadus — üldkommisjoni ette-
panek.

4. Tolliseadustiku muutmise seadus —
rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

5. Vene-õukogude vägede poolt tehtud
sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus
— rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Vangistuse seaduse muutmise ja sunni-
tööle ning asumisele saatmise seaduse kaota-
mise seadus — üldkommisjoni ettepanek.

7. Ühingute ja nende liitude seadus — üld-
kommisjoni ettepanek.

8. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende
liitude registreerimise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.

9. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude
seaduse muutmise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.

10. Mõnede seltside, ühisuste ja nende lii-
tude likvideerimise seadus — üldkommisjoni
ettepanek.

11. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise
seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast
abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Rei**: Avan
vastuvõtmine. Riigikogu koosoleku.

P. Baranin (vn): Panen ette, võtta päeva-
korda esimeseks punktiks Tiheda küla tule-
õnnetutele laenu andmise seadus — II luge-
misel. See on kiire iseloomuga seadus, milleks
ta ka rahaasjanduse komisjoni poolt tunnis-
tatud ja oma sisu poolest lühikene.

A. Jürman (põl): Teen ettepaneku, võtta
päevakorda teiseks punktiks Eesti maapanga
põhikiri — II lugemisel.

L. Johanson (stp): Teen ettepaneku,
kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korral-
dusseadus — III lugemisel võtta teiseks päeva-
korra-punktiks, see tähendab — pärast Tiheda
küla tuleõnnetutele laenu andmise seadust ja
enne Eesti maapanga põhikirja. Kogukonna-
asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus on
teisel lugemisel vastu võetud ja vaidlused tema
kohta juba peetud, ei ole arvata, et ta kolmandal
lugemisel läbirääkimisi esile kutsuks.

E. Masik (põl): Teen ettepaneku, võtta
päevakorda kolmandaks punktiks tolliseadus-
tiku muutmise seadus — I lugemisel.

M. Laarman (põl): Praegu Riigikogusse
tulles leiame, et on paljundatud kogukonna-, asu-
tuste- ja erarendimaade korraldusseadus. (Va-
helhüüe pahemalt poolt: Seda parem.)
Keegi ei ole aega saanud seda läbi vaadata.
Sellegipärast tahetakse seda otsekohe päeva-
korda üles võtta. Mina leian, et see seadus nii
kiire iseloomuga ei ole, et selle peaks paugu
pealt vastu võtma. Nii palju peaks ometi aega
antama, et seda läbi lugeda. Enamus võib ju
niisuguse otsuse teha, et see tänase päevakorra
etteotsa paigutatakse, kuid see otsus on iga-
suguse korra vastane ja niisugust korda õigeks
pidada ei saa.

O. Gustavson (stp): Rkl. Laarman
täendas, et see olla igasuguse korra vastane,
kui ühel ja samal päeval üks seadus Riigikogus
vastu võetakse teisel ja kolmandal lugemisel, —
Riigikogu liikmed ei olla mahti saanud tutvun-
neda nende parandustega, mis vahepeal välja
jagatud. (Vahelhüüe kristliku rahvaera-
konna Riigikogu rühmast.) Härrad

Anniko ja Linnamägi, lugu on teie õnnetuseks nõnda, et meil Riigikogus üldse kombeks ei ole olnud paljundada neid vastuvõetud parandusi, mis teisel lugemisel tehtud. Et parandused kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse kohta paljundatud on, see näitab, et siin rohkemgi on tehtud kui kodukord nõuab. Härra Laarman'i poolt ettetoodud põhjusel käesolevat seadust päevakorrast välja jätta ei ole mingisugust alust.

V. Linnamägi (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Täna õhtul tekitab nähtavasti raskusi päevakorra kokkuseadmine. Ma teeksin kompromiss-ettepaneku ja paluksin võtta tänase koosoleku päevakorda esimese päevakorrapunktina üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. See on ainuke sarnane seadus, mis kaks kuud teisel lugemisel on olnud ja mis iga koosoleku päevakorras seisnud, kuid ka igakord viimase punktina. Nüüd lubage teda kord ka esimese punkti all olla ja andke tema kohta otsus, olgu see missugune tahes. Seda seadust venitada ja ilmaski mitte lasta arutamisele tulla on enam kui võimatu. Niipalju kui mina tean ei ole kahe Riigikogu kestel sarnast juhtumist enne olnud, see on esimene pretendent, kus seadus on esimesel lugemisel vastu võetud, aga igakord jääb päevakotta sappa seisma ja kunagi teisel lugemisel ette ei tule. Tehke ometi ükskord otsus ta kohta.

L. Johanson (stp): Mina toetan härra Linnamägi ettepanekut, et üüriseadus võetaks päevakorda, kuid Eesti maapanga põhikirja järele. Härra Linnamägi ei tohiks kurvastada selle üle, et see seadus alati viimane on, sest härra Linnamägi teab ju väga hästi, et need, kes viimased, saavad taevariigis esimesteks.

A. Jürman (põl): Mina tahtsin ainult niipalju tähendada, mispärast see tähtis oleks, et popsiseadus ei saaks täna arutamisele võetud. Õigus ju on, et seadus on paljundatud niisugusel kujul, nagu ta teisel lugemisel vastu võetud, ja Riigikogu liikmetele laiali laotatud. Sellejuures tuleb aga arvesse võtta, et see ei ole harilik seadus, vaid tema kohta on palju rohkem parandusi tehtud, kui vahest ühegi teise seaduseelnõu kohta, nii mõne paragrahvi kohta isegi üle kümne paranduse. Nüüd ei ole kõiki neid materjaale Riigikogu liikmetel käes, millega võiks tehtud parandusi võrrelda. Seadus on meil käes sel kujul, nagu ta teisel lugemisel välja tulnud. Ja kuigi materjaalid käepärast oleksid, ei oleks ometi praegu aega neid materjaale läbi vaadata ja parandustega võrrelda. Kui tahetakse seda seadust vähegi mõistlikult läbi arutada, et võimalik oleks vastavaid ettepane-

kuid teha, või neid ettepanekuid uuesti korrata, siis oleks täiesti loomulik, et teise ja kolmanda lugemise vahel mõni päev vahet oleks, nagu see harilikult iga suurema seaduseelnõu juures on.

J. Vain (stp): Iga asja võib edasi lükata. Teadupärast tuli eile õhtul põllumeestekogude rühm kokku selleks, et pikemalt arutada ja põhjalikumalt läbi kaaluda, kas valitsusel on õigus selle seaduse põhjal määrusi välja anda. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei ole õige.) Teie läksite ju selleks eileõhtuselt koosolekult ära, ning rühma koosolek kestis peaaegu terve öö. (Vahelhüüe paremalt poolt: Nägite und?) Kas teie sealjuures und ka nägite, kui seda arutasite, on teile enestele paremini teada.

Mis puutub aga sellesse, kas võimalik on vahet teha selles, mis vastu võetud on, ja mis vastu võetud ei ole, siis on see vist esimene kord Riigikogu kestel, mil Riigikogu kantselei, arvatavasti Riigikogu juhatause näpunäitel, on parandusi liigitanud. Ei ole trükitud ühe paberi peale, missugused parandused vastu võetud ja missugused tagasi lükatud, vaid on käes Riigikogu liikmetel lahus eksemplaaridel, ühe peal on seaduse nimi ja vastuvõetud parandused, teise peal tagasilükatud parandused ja kolmandaks on trükitud see eksemplaar, kuhu vastu võetud parandused sisse viidud. Nii et selle üle ei maksaks kaevata, et ülevaadet ei saa. Mis puutub sellesse, et need paljundatud parandused täna esimest korda Riigikogu liikmetele kätte puutusid, siis pean tähendama, et need juba ennem ükskord paljundatud ja Riigikogu liikmetele kätte jagatud on. Mina oma kausta vahelt leian nad kõik.

Juhataja **A. Rei**: Esitatud on järgmised ettepanekud: 1) rkl. Baranin'i poolt: võtta esimeseks päevakorra-punktiks Tiheda küla tuleõnnetutele laenu andmise seadus — II lugemisel; 2) rkl. Linnamägi poolt: võtta esimeseks päevakorra-punktiks üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel; 3) rkl. Jürman'i poolt: võtta Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel teiseks päevakorra-punktiks; 4) rkl. Johanson'i poolt võtta kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — III lugemisel teiseks päevakorra-punktiks ja 5) rkl. Masik'u poolt: võtta kolmandaks päevakorra-punktiks tolliseadustiku muutmise seadus — I lugemisel.

Panen ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad tehtud.

Kõigepealt panen hääletamisele rkl. Baranin'i ettepaneku. (Hääletatakse). Nähtava enamusega on rkl. Baranin'i ettepanek vastu võetud.

Seega langeb rkl. Linnamägi ettepanek esimese punkti alt ära, kuid ma arvan, et seda võib nii tõlgitseda, et teda võib hääletada nende ettepanekute hulgas, mis päevakorra teise punkti kohta tehtud. (V. Linnamägi, krst: Täitsa õige.) Teise päevakorra-punkti kohta on kolm paralleel-ettepanekut. Panen nad hääletamisele ses järjekorras, nagu nad tehtud. Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Jürman'i ettepanek, siis rkl. Johanson'i ettepanek ja kolmandaks rkl. Linnamägi ettepanek. (Hääletatakse.)

Rkl. Jürman'i ettepaneku poolt on 29 häält, rkl. Johanson'i ettepaneku poolt — 37, ja rkl. Linnamägi ettepaneku poolt — 23 häält. Et ükski ettepanek ei ole saanud absoluutset enamust, siis tulevad nad hääletamisele „poolt“ ja „vastu“ ses järjekorras, nagu nad hääli saanud.

Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. Johanson'i ettepanek, siis rkl. Jürman'i ja lõpuks rkl. Linnamägi ettepanek. (Hääletatakse.)

Hääli on saanud ettepanekud järgmiselt: rkl. Johanson'i ettepanek poolt 40 häält — vastu 27, rkl. Jürman'i ettepanek poolt 32 häält — vastu 36 ja rkl. Linnamägi ettepanek poolt 23 häält — vastu 40 häält, seega on rkl. Johanson'i ettepanek vastu võetud.

M. Martinson (põl): Palun kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus ja maapanga seadus sedelitega hääletada.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Johanson'i ettepanekut ei saa sedelitega hääletada, sest vahe on 13.

M. Martinson (põl), kohalt: Palun rkl. Jürman'i ettepanekut sedelitega hääletada.

Juhataja **A. Rei**: Rkl. Jürman'i ettepanekut on võimalik sedelitega hääletada, sest häälte vahe on neli. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: rkl. Jürman'i ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 41 häält. Vastu on võetud seega rkl. Johanson'i ettepanek — 2-eks päevakorra-punktiks võtta kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — III lugemisel. Kuna 2-ne päevakorra-punkt on seega kindlaks määratud, siis võistlevad 3-da päevakorra-punkti pärast rkl. Jürman'i ettepanek, rkl. Linnamägi ettepanek ja rkl. Masik'u ettepanek — võtta 3-aks päevakorra-punktiks tolliseadustiku muutmise seadus. Kuna need on jälle kolm paralleel-ettepanekut, siis panen nad korruga hääletamisele. (V. Linnamägi, krst: Võtan oma ettepaneku tagasi.) Siis jääb järele kaks võistlevat ettepanekut, mis

võistlevad 3-da punkti pärast: rkl. Jürman'i ettepanek — võtta 3-aks punktiks Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel ja rkl. Masik'u ettepanek — tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Panen need ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad on tehtud. Kes on selle poolt, et päevakorda võtta 3-aks punktiks Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel? (Hääletatakse.) See ettepanek on saanud poolt absoluutse enamuse — 54 häält, seega on see ettepanek vastu võetud. (E. Masik, põl: Ma teen ettepaneku, võtta tolliseadustiku muutmise seadus 4. päevakorra-punktiks.) Rkl. Masik on ettepaneku teinud, võtta tolliseadustiku muutmise seadus 4-aks päevakorra-punktiks. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Seega on otsustatud: 1-eks päevakorra-punktiks võtta Tiheda küla tuleõnnetutele laenuandmise seadus — II lugemisel. 2-eks päevakorra-punktiks — kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — III lugemisel; 3-aks päevakorra-punktiks — Eesti maapanga põhikiri — II lugemisel; 4-aks päevakorra-punktiks — tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Järgnevad päevakorra-punktid lähevad selles järjekorras, nagu nad hommikusel päevakorras olid.

2. J. Hüner-son'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

Sõna on isiklikus asjas rkl. Hüner-son'il.

J. Hüner-son (põl):

Rkl. härra Tõnisson on eileõhtusel Riigikogu koosolekul oma isiklike asju seletades kõnetoolilt maha tulnud ja pahema tiiva poole pöördudes minu kohta midagi öelnud, mis pahempoolsetele palju rõõmu valmistas, nagu nende südamlikust ja kestvast naerust võisin järeldada. Härra Tõnisson'i ütluse teksti ei ole mul võimalik täpselt kindlaks teha, sest olles eemal ma sellest aru ei saanud ja stenogrammides seda ka ei leidu, võib olla sellepärast, et naisametnikud sõnu häbenesid kirja panna. Kaks ajalehte, nimelt „Päevaleht“ ja „Postimees“ on härra Tõnisson'i sõnad avaldanud, kumbki isemoodi.

Nendest leian, et härra Tõnisson on tahtnud minu osavõtmist ilmasõjast halvas valguses paista lasta, kuna mina sõjaväest pääsemiseks olevat enese juures mingi operatsiooni toime pannud. (Naer.) Mõned Riigikogu liikmed aga väidavad, nagu oleks rkl. Tõnisson mulle ette heitnud, et ma tähendatud otstarbel mõnesugust operatsiooni

ei olevat lasknud toime panna. (Vahelhüü pahemalt poolt: Aga kuidas see siis oli?)

Võin sel puhul kinnitada, et mina oma väeteenistuse kohustuse täitmisel alati seaduslikult olen talitanud ja mingisuguseid abinõusid ei ole tarvitanud, ega tarvitamata jätnud väeteenistusest kõrvalehoidmiseks.

Missuguste operatsioonide osaliseks härra Tõnisson mind tahaks saada lasta, jätan tema erasjaks. Kuid pean tarvilikuks selle peale tähelepanu juhtida, et härra Tõnisson oma kiidetud julguse, tuntud sõjakuse ning enese juures toime panna lastud operatsioonide peale vaatamata siiski ei ilmasõjast ega Eesti vabadussõjast osa võtnud ei ole. (Vahelhüüded.)

3. Tiheda küla tuleõnnetutele laenu andmise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **P. Baranin** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Tiheda küla tuleõnnetutele laenu andmise seadus.

§ 1. Tiheda küla tuleõnnetutele uute hoonete üleshitamiseks laenu andmiseks määratakse töö- ja hoolekandeministeeriumile krediiti üks miljon kuussada seitsekümmend tuhat (1.670.000) marka.

§ 2. Laenu väljaandmine sünnib hoolekandeseaduse peatükk VIII §§ 131, 133 — 136 ettenähtud korras ja alustel.

4. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — III lugemisel. Maakomisjoni aruandja **J. Vain** (loeb): Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva seaduse selle osa valmistamisest, mis puudutab erarendimaade popse, saab niisuguse mulje, nagu hakkaks mõni arst kedagi arstima, ilma et oleks diagnoosi teinud. Nimelt on hakatud seda küsimust lahendada, ilma et oleks selgeks tehtud, keda õieti siin king pigistab, kas taluperemeest või popsi. (M. Martna, stp: Mõlemaid.) Suuremalt osalt küll vist taluperemeest, nagu mina seda mitmel korral olen püüdnud puudutada, ja väga vähestel kordadel popsi. Kõik see seadus tüürib aga sinna poole, nagu oleks liiga tehtud popsidele ja nagu ei oleks taluperemehed sugugi praeguse seisukorra juures

kannatanud. Kui meie nüüd kõigepealt peatume selle juures, et kuidas popse, kui neile tõesti praeguse seisukorra juures raskusi sünnib, kindlustada, siis leiaksime meie teisi teid, kui siin on ette nähtud. Minule paistab, et meie ei pruugiks asuda sellele teele, millelt isegi meie idanaaber on lahkunud. Seal võõrandati talumaid ainult nimepidi, kuna neid tegelikult ei ole üldse üle võetud, vaid talumaad on jäetud täiesti taluperemeeste tarvitada. Omal ajal olid seal küll „komitetõj bednotõj“ ja neile anti suur tähtsus ja need pidid üle võtma talumaad ja üle andma nende töölisinimeste kätte, kes umbes meie popsidele vastavad. Niipalju kui mul teada on, on seal sellest seisukohast loobutud, kuna meil saab niisuguse mulje, et meil sinna poole tüüritakse, millest Venemaal juba loobutud on. Kui leitakse, et pops, kes võõra maa peal omas majas elab, küllalt kindlustatud ei ole, kas sel puhul, et taluomanik pankrotti jääb või pahatahtlikult oma koha ära müüb, et popsist lahti saada, siis oleks ka teisi teid selle popsi kindlustamiseks. On rendilepingud, mis jooksevad kunni 99 aastani, on ka lepinguid, mis sõlmitud 30, 40, 50 aasta peale, nagu näiteks Toilas Virumaal. Võiks popse sel teel kindlustada, et antakse neile kreposteeritud rendilepingud. Sel juhtumisel ei ole neil kohaomaniku pankrotti jäämise või koha müümise puhul midagi karta. Peale selle pean ma tähendama, et need inimesed, kes seal võõra maade peale asusid, ei olnud väikesed lapsed, vaid täiskasvanud ja teadlikud inimesed. Ülepea peaksime meie sellest vanast Rooma seaduse põhimõttest „leges vigilantibus scriptae sunt“ — kinni pidama, nimelt et seadus kaitseb neid, kes oma huvide valvel on, aga mitte magajaid ja unekotte. Kui meie nüüd annaksime popsidele kreposteeritud rendilepingud, siis ei saaks neist keegi lahti ja nemad oleksid seal niikaua kindlustatud, kui seda leping ette näeb. (J. Jans, stp: Teie ajate nad kohtuga välja.) Kuulge, mina arvan, Teie olete ka jurist ja teate, ja iga maaomanik teab seda ka, et lepingut peab austama ja lepingutingimisi tuleb täita. Ka Teil, kui Teie maja või maaomanik oleksite, võiks tulla mõnda korrutat üürnikku või rentnikku kohtuga välja ajada. Meie peame sellepeale ülepea rohkem tähelepanu pöörama ja siis ütlen mina, et minu rentnikkude renditingimised on väga kerged — ma ei tea, kas Teie eile siin olite, kui mina neid tingimisi ette kandsin. Meie peaksime ikka sinna poole välja tüürima, et lepingud oma jõudu ei kaotaks ja et nad tühjaks paberilipakaks ei muutuks, vaid et meie ikka sellel üldisel kultuurilma seisukohal asuksime, et

lepingud tulevad täita. Kahjuks pole meile põhjalikke andmeid esitatud selle kohta, kui palju kreposteeritud rendilepinguid on olemas, kui palju harilikke pikaajalisi kunni 90 aastani, kui palju 70—80 aastani, aga mina juba tähendasin, et praeguse seisukorra juures kannatavad enam taluperemehed, juba kurside tõttu, et nad ühe rubla asemel saavad poolteist marka, peale selle ka rendilepingute pikendamise seaduste põhjal. Kuid peremeeste seisukorra kindlustamiseks on teine abinõu olemas, kui nendelt renditud maatükkide sundvõõrandamine. Meie võiksime luua välisriikide eeskujul nõndanimetatud „Pachteinigunsamt'id“, kelle poole siis mõlemad pooled võiksid pöörata, kus võiks rubla-des fikseeritud rendisummad õiglaselt ümber hinnata.

Nende päevade sees rääksin mina ühe küla sotsiga, ühe minu vabadiuga, tema võtaks heameelega minu käest maad, aga meie rääkisime ka teistest juhtumistest, mis meie naabruses on, ja tema arvas, et see täielik ülekohus on, kui ühe heatahtliku peremehe käest, kes teisele ehitusplatsi andis, võetakse nüüd see maa ära. (Vahelhüüe J. Jans'i, stp poolt.) Ei, väga tihti ka võõrastele. Ma ei tea, kas Teie mineva kord siin olite, aga mina tõin näiteid omast külast, kus on ainult võõrastele antud. See meie küla sotsialistliku osakonna asutaja, see härra seltsimees — või kuidas Teie seda nimetate — igatahes vabariigi kodanik Kristov Vaas ütles mulle alles läinud pühapäeval, et see on temale täiesti arusaamatu, miks niisugustelt inimestelt, kes popside vastu vastutulelikud olid ja lubasid oma maa peale maja ehitada ning maad andsid, nüüd võetakse sundvõõrandamise teel poolmuidu maa ära. Popside hulgas võib ju inimesi olla, kes väga himulised on võõra vara peale. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Noh kuulge, kui see seadus niisuguste normidega ja niisuguste taksidega läbi läheb, siis on see võõra vara poolmuidu võtmine, mis minu arvates õige ei tohiks olla. Kui mõni pops on kuskil soovi avaldanud, maad sundvõõrandamise teel enese omanduseks saada, siis ei tohiks kõrge kogu enamus selle peale, nagu mõne käsu peale vaadata ja sellekohaselt talitada. See seisukoht on vastuvõtmatu ja sellepärast teen ettepaneku, võtta vastu seaduseelnõu pealkiri järgmisel kujul:

„Kogukonna- ja asutustemaade korraldusseadus“.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Samuti võidakse teiselt poolt teha ettepanek, käesoleva seadusega

käsitada ainult erarendimaade küsimust. Mõlemaid seadusi oleks võimalik põhjendada ja korraldada. Kuid kui meil tarvis on maid korraldada, siis korraldatakse seda ühe seadusega ja ühekorraga.

Juhataja **A. Rei**: Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära lugeada.) (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 18 häält, vastu 38 häält, seega tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb seaduseelnõu pealkiri. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu pealkiri vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 1. Käesoleva seaduse alusel kuuluvad korraldamisele väljaspool linnade ja alevite administratiivpiire ning maakonnaavalitsuste ettepanekul siseministri poolt kinnitatud alevikkude ehituspiirkonde asuvad kogukonna-, asutuste- ja eramaad, millel on asutatud: 1) renditalud; 2) iseseisvad väikemaapidamised, mida kasutatakse rendilepingu põhjal; 3) sarnased teised väikemajapidamised, mis maaomaniku nõusolekul enne 1920. a. on asutatud ja mille kasutamine mitte töölepingu alusel sünnib.

Märkus. Selle seaduse alla ei kuulu need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus aasta jooksul, arvates seaduse jõusseastumisest, vastava linna omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks linna administratiivpiiri laiendamise, suvituskohtade ja aialinna asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 1. järgmisel kujul vastu võtta: „Käesoleva seaduse alusel kuuluvad korraldamisele väljaspool linnade ja alevite administratiivpiire ning maakonnaavalitsuste ettepanekul siseministri poolt kinnitatud alevikkude ehituspiirkonde asuvad kogukonna- ja asutustemaad, millel on asutatud 1) renditalud, 2) väikesed rendikohad, mille suurus või väärtus vähem, kui seaduses renditalude kohta ette nähtud.

Märkus 1. Selle seaduse alla ei kuulu suvitus-, äri- ja tööstuskohad ja nende tarviduseks eraldatud maa-alad.“

Kõigepealt peatuksin märkuse juures. Juba I lugemisel tähendasin mina, et ei ole õige, kui meie hakkaksime maid poolmuidu andma linnasakstele, kelle suvitusmajad kuskil rannas asuvad. (Vahelhüüe.) Suvituskohad on

vahel 1 tiin suured, vahel 3—4 vakamaad. (Vahelhüüe.) Taksihinnaga siinkohal maa kättesaamine ei ole õigustatud, mille põhjal maa mitte spetsiaal hindamise alusel, vaid hoopis väikese hinnaga ära võiks minna. Majad on siin ehitatud väga pikaajaliste rendilepingute põhjal, tihti isegi niisuguste tingimistega, et nii- ja niimitme aasta pärast langetavad majad taluperemehe omanduseks. See on omal ajal lepingu tegemise juures arvesse võetud ja selle tõttu maa pruukimise tasu väiksem määratud. Sellepeale vaatamata, et lepingus teisiti ette nähtud, käesoleva seadusega linnasakstele õigus anda talumehe kulul ennast rikastada, ei paista minule sugugi õiglane olevat. Peale selle ei oleks õiglane, et selle seaduse alusel, mis suuri soodustusi maakasutajatele annab, ka äri- ja tööstuskohad peaksid eraomanduseks minema. Neil põhjustel esitangi oma ettepaneku.

A. Kärner (stp): Teen ettepaneku, § 1. täiendada järgmise märkusega:

„Märkus 2. Peale käesolevas paragrahvis nimetatud maapidamiste kuuluvad korraldamisele Saare maakonnas ka omanduse õiguse alusel kasutatavad väikemaapidamised, kui nad asuvad maakorralduse seadusega korraldatavate maade piirides, ja mille üksiku koha suurus ei ulata üle 5 ha. Nende väikemaapidamiste korraldamine sünnib ühel ajal maakorralduspiirkonna lapi- ja ühismaade kruntimisega.“

II lugemisel põhjendasin ma seda ettepanekut, kuid praegu ütleksin veel niipalju juurde, et see märkus puudutab neid vabadikke Saaremaal, kes asuvad endiste kroonuvaldade lapitalude piirides, kus täna vastuvõetud maakorraldamise seadusega üldine maakorraldamine, talude kruntimine ette võetakse. Talude uute piiride panemine jääb maksimaalseteks põlveks, sellepärast tuleb kruntimise ajal ka vabadikkude maaküsimus, kes senni ühiskarjamaadel oma loomi karjatanud, ära otsustada. Talude kruntimisega likvideeritakse külakonna karjamaad, ja sellepärast on tingimata tarvilik, et vabadiku maaküsimust sel ajal lahendatakse. Kui seda nüüd ei tehta, siis ei ole see tulevikus enam võimalik. Pean juurde lisama, et Vene valitsuse ajal, kui põllupank talumaid kruntis, siis andis ta ka vabadikkudele talumaadest maad, ja seda 5, 6 kunni 10 tiinu. Minu ettepanek ei lähe kuigi kaugele, sest selles on jutt ainult 5 hektarist. Ma loodan, et see on Eestile kasulik, kui kohalikkude olude järgi ka vabadikkude küsimus lahendatakse. Vastasel korral peaksid Saaremaa vabadikud kas välja rändama

või välja surema. Siis ei oleks talupidajatel tarvilikku tööjõudu saada ja see oleks meile riiklikult ja majanduslikult kahjulik.

O. Liigand (rhv): Mina kordan ettepanekut, mis oli tehtud teisel lugemisel endise põllutööministri rkl. härra Kerem'i poolt ja selle juurde täiendus-ettepanekut minu poolt, vastu võtta § 1 järgmiselt: „§ 1. Käesoleva seaduse alusel kuuluvad korraldamisele väljaspool linnade ja alevite administratiivpiire ning alevikkude ehituspiirkonde asuvad kogukonna-, asutuste- ja eramaad, millel enne 1917. a. on asutatud rendi- ja vabadikkohad, kui neid kohti kunni käesoleva seaduse maksamahakkamiseni rendi või päranduse alusel kasutatakse.“

Märkus 1. Selle seaduse alla ei kuulu äri- ja tööstuskohad ja nende tarviduseks eraldatud maa-alad.

Märkus 2. Käesolevas paragrahvis ettenähtud alevikkude ehituspiirkonnad määrab kindlaks siseminister vastava maakonnavalitsuse ettepanekul.“

Motiive ei hakka ma kordama, need on II lugemisel juba ette kantud.

Juhataja **A. Rei**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Samad motiivid, mis olid Riigikogul nende paranduste tagasilükkamiseks II lugemisel, on täiel määral maksma jäänud. Uusi motiive ette toodud ei ole, ja sellepärast ei saa mina komisjoni nimel ühegi parandusega ühineda.

Juhataja **A. Rei**: Sellega tuleb hääletamisele kolm ettepanekut, millest ühegi komisjoni aruandja ühinenud ei ole. Sellepärast panen need ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad tehtud. Kõigepealt tuleb hääletamisele rkl. K. Tamm'e ettepanek, siis rkl. Kärner'i ja viimati rkl. Liigand'i ettepanek. Parandused on paljundatud, sellepärast ei ole nende uuesti ettelugemine tarvilik, ja kuna nende ettelugemist ei nõuta, asun hääletamisele.

Esimesena tuleb hääletamisele rkl. K. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Mulle näib, et namus on vastu. (Vahelhüüe paremalt poolt: Palume lugeda!) Palun uuesti hääletada ja hääled ära lugeda. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 20 häält, vastu 39 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Teiseks tuleb hääletamisele rkl. Liigand'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku

poolt on 24 häält, vastu 39 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Kolmandaks tuleb hääletamisele rkl. Kärner'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 34 häält, vastu — 24 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Panen § 1. ühes vastuvõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus on poolt. (Vahelhüüe paremalt poolt: Palume ära lugeda!) Palun uuesti hääletada ja hääled ära lugeda. (Hääletatakse.) Poolt on 38 häält, vastu — 20 häält, seega on § 1 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

„§ 2. Paragrahv 1-ses nimetatud maade korraldamist käesoleva seaduse alusel võivad nõuda:

1) maaomanik;
2) kogukonna- või asutustemaade kasutaja;
3) eramaade maakasutaja, kui tema kasutuses olev põllu-, õue- ja aiamaa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari; a) kui temal korraldatava maa peal on oma eluhoone, või b) kui ta või tema eelkäijad, kellelt ta maa kasutamise õiguse kas omandanud või pärinud, on vähemalt poole kasutadaolevast põllumaast uudismaana üles harinud;

4) punkt 3-das ettenähtud maakasutaja, kui ta vastu oma tahtmist kasutada olnud maakohalt kasutamise lepingu lõppemisel 1925. a. kevadel lahkuma oli sunnitud, olgugi, et ta kohustused oli maaomaniku vastu täitnud.“

Juhin Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et siin paljudatud ja väljajagatud tekstis on kolmandas punktis kirjutatud „3 hektaari“, kuna peab olema „5 hektaari“, nagu teisel lugemisel vastu võetud; punkt 4) eelviimases reas sõna „on“ asemel peab olema „oli“.

A. Kerem (rhv): Ma teen ettepaneku, § 2 vastu võtta järgmisel kujul: „§ 1. nimetatud maade korraldust selle seaduse alusel võivad nõuda:

1) maaomanik; 2) vabadik, kelle kasutuses oleva põllu-, õue- ja aiamaa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari: a) kui temal korraldatava maa peal oma eluhoone, või b) kui ta või tema eelkäijad, kellelt ta maakasutamise õiguse kas omandanud või pärinud, on vähemalt poole kasutadaolevast maast uudismaana üles harinud ja sellejuures vähemalt poole kogu vabadikukoha väärtusele vastavast summast selle maaparanduse peale on kulutanud. Maade korralduse nõudmise õigust ei ole aga vabadikul: a) kui vabadikul on mujal maad eraomanduseks ehk põliselt tarvitada; b) kui maaomanik ehk riik kindlustab vabadikule asumiseks iseseisva koha, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest

tema endisele kohale vastab; d) kui vabadikukoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub ehk majapidamisele tõsiseid takistusi teeb ja võimalik ei ole vabadikule samast korraldatavast maakohast mujalt maad eraldada; e) kui peakoht, millest vabadikukoht eraldatakse, alla 25 hektaari on, on aga peakoha suurus 15—25 hektaarini, võib vabadik nõuda eluasemeks oma hoonete aluse pinna ja õuema eraldamist, kuid mitte üle $\frac{1}{3}$ hektaari, kui litr. d tähendatud põhjused eraldamist ei takista; f) kui vabadik on kaotanud rendiõiguse kohtuotsuse alusel; g) kui vabadik on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: a) kas kõigi õiguste või b) kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuste kandmine ei ole lõppenud, enne 1920. a. 1. jaanuari; c) varguses r. tr. s. §§ 169, 170, 170¹ ja 180 põhjal, kui nende süütegude eest karistusekandmine ei ole lõppenud enne 1. jaanuari 1926. a.

3) Kogukondade ja asutuste päralt olevate rendikohtade pidajad, välja arvatud p. 2. litr. litr. a, b, f, g tähendatud juhtumistel.“

Lahku läheb tema komisjoni ettepanekust peajasjalikult selles, et nendele, kes uudismaad on üles harinud, on lähemalt ära pretsiseeritud, mil määral nemad uudismaad on pidanud üles harima, enne kui nad õiguse saavad käesoleva seaduse alusel maakorraldust nõuda, ja teiseks, et kogukondade ja asutuste päralt olevate rendikohtade pidajatelt nõutakse samasugust moraalset kvalifikatsiooni, kui eramaade rentnikkudelt.

A. Kärner (stp): Ühenduses esimese paragrahvi juurde vastuvõetud märkusega teen § 2. juurde järgmise täienduse: „p. 5) § 1. märkuses ettenähtud väikemaomanik või kasutaja ilma kitsendusega, mis käesoleva paragrahvi p. 3. ette nähtud.“ Asi seisab selles, et talumaade korraldamisel, kui antakse vabadikule lapikene maad juurde, siis iseenesest mõista tal seal maja peal ei ole, nagu p. 3. nõuab, ja sellepärast tuleb see märkus sisse võtta selleks, et see kitsendus Saaremaa vabadikkude kohta ei käi.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 2. vastu võtta järgmisel kujul: „Paragrahv 1. nimetatud maade korraldust selle seaduse alusel võivad nõuda:

1) maaomanik;

2) vabadik, kelle kasutuses oleva maa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari, kui temal korraldatava maa peal oma eluhoone. Maade korralduse nõudmise õigust ei ole aga vabadikul:

a) kui vabadikul on mujal maad eraomanduseks või põliselt tarvitada;

b) kui riik või maaomanik kindlustab vabadikule asumiseks iseseisva koha, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolt vabadiku kasutada olevale kohale vastab;

d) kui vabadikukoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust rikub või majapidamisele tõsiseid takistusi teeb ja võimalik ei ole vabadikule samast maakohast mujalt maad eraldada;

e) kui peakoht, millest vabadikukoht eraldatakse, alla 25 hektaari on; on aga peakoha suurus 15—25 hektaarini, võib vabadik nõuda eluasemeks oma hoonete aluse pinna ja aiamaa eraldamist, kuid mitte üle $\frac{1}{3}$ hektaari kasutatavast maast, kui litr. d tähendatud põhjused eraldamist ei takista;

f) kui vabadik on kaotanud rendiõiguse kohtuotsuse alusel;

g) kui vabadik on kohtu poolt lõpulikult süüdi mõistetud õiguste kaotamisega, varguse ja võõra vara omandamise eest.

3) Linnade, heategevate asutuste, maakondade ja valdade päralt olevate rendikohade pidajad, välja arvatud p. 2. litr. a, b, f, g tähendatud juhtumistel.

Märkus. Käesoleva seaduse põhjal ettevõetud korralduse tõttu maata ja eluasemeta jäänud isikutele annab põllutöoministeerium maad riiklikust maatagavarast väljaspool maaseaduse § 20-das ettenähtud korda. Niisama annab põllutöoministeerium maaomanikule viimase soovil eelpool ettenähtud korras võõrandatud maa asemel riigimaad või muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes. Lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.“

M. Laarman (põl): Kordan oma ettepanekut, mis ma tegin käesoleva seaduse II lugemisel, nimelt § 2. punkt 3. järgmiselt vastu võtta: „eramaade maakasutaja, kui tema kasutuses oleva maa kogusuurus ei ole üle 5 hektaari ja kui temal korraldatava maa peal on oma eluhoone.“ Teiseks panen ette punkt 4. välja jätta. Minu paranduse mõte on see, et käesolevas seaduses tahetakse popsidele anda talumaad 5 hektaari aia-, põlluja õuemaad ning peale selle veel muu maa. Olen mitu korda tähelepanu sellele juhtinud, et see sagedasti võimalik ei ole, sest on palju väikseid talukesi, kus hulk popse peal, ja seeläbi saaks talukene täiesti ära lõhutatud, kus

võib olla peakohale ei jääks niigi palju maad, kuipalju tahetakse popsidele anda.

Punkt 4. väljajätmist olen ma ka varemalt põhjendanud, sest ei ole mingit mõtet vastu võtta niisugust määrust, nagu siin on ette nähtud, et tahetakse maakasutajatele, kes enne seal olnud, tagantjärele maad kätte anda.

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Härra Kerem'i ettepanek läheb peajasjalikult lahku redaktsiooniliselt, aga suures osas ka sisuliselt. See ettepanek võrdub rohkem sellele tekstile, mis omalajal Vabariigi Valitsuse poolt esitati, kus see paragrahv võrdlemisi pikk oli. Maakomisjon läks aga välja sellelt seisukohalt, et vastu võtta võimalikult lühemaid seaduse paragrahve, mida oleks kergem käsitada.

Mis puutub härra Kärner'i ettepanekusse, siis leian, et see on täiesti analoogiline ning oleks loomulik, kui Riigikogu, vastu võttes § 1. juurde märkus 1., ka selle täienduse vastu võtab. Kuna see parandus-ettepanek komisjonis arutamisel ei olnud, siis palun seda eraldi hääletada. Omalt poolt teen ettepaneku, täiendada seda teksti niimoodi, et § 1. on kaks märkust, üks, mis paljundatud ja teine, mis Riigikogu poolt vastu võeti. Ma leian, et see, mis rkl. Kornel'i ettepanekul vastu võeti, oleks märkus 2., ja sellepärast peaksid olema rkl. Kärner'i ettepaneku tekstis järgmised sõnad: „§ 1. märkus 2. „...“, nii et ei tuleks mitte lugeda sõna „märkuses“, vaid tuleks lugeda: „märkus 2.“ Ma teen selle kohta ka vastava kirjaliku ettepaneku.

Mis puutub rkl. Tamm'e ettepanekusse, siis need põhimõtted on mitmel korral läbi vaieldud, ja ma ei leia tarvilikuks enam neis asjus vaidlema hakata.

Juhataja A. Rei: On tehtud 4 ettepanekut: rkl. Tamm'e poolt terve paragrahvi uus redaktsioon, samuti ka rkl. Kerem'i poolt; peale selle on parandus-ettepanekud komisjoni redaktsiooni kohta Riigikogu liikmete Kärner'i ja Laarman'i poolt. Panen need ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad on esitatud, nimelt esiteks rkl. Kerem'i ettepaneku, teiseks — rkl. Tamm'e ettepaneku, ja kui neid ei peaks vastu võetama, siis tulevad hääletamisele parandus-ettepanekud komisjoni redaktsiooni kohta Riigikogu liikmete Kärner'i ja Laarman'i poolt.

Panen hääletamisele rkl. Kerem'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 20 häält, vastu 37 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, vastu 37 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Kärner'i ettepanek, täiendada komisjoni redaktsiooni punkt 5-ga. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 28 häält, — seega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Sedelitegal) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 33 häält, vastu 35 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 35 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 2. (Hääletatakse.) Paragrahvi vastuvõtmise poolt on 38 häält, vastu 22 häält, seega on § 2 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

„§ 3. Seda korralduse nõudmise õigust ei ole eramaadel asuval maakasutajal, kui:

a) temal endal on või riik või maaomanik temale kindlustab maad mujal, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest tema käes praegu kasutada olevale maakohale üldiselt vastab või kui tema käes kasutada oleva maakoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust sedavõrd rikub, et selle edaspidine kasutamine põllumajanduslikult tuntuvalt raskeneb ja kui sealjuures peakoht, millest eraldamine sünnib, on vähem kui 20 hektaari, on peakoht alla 20 hektaari, on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hooneluse ja õuema eraldamist, kuid mitte üle $\frac{1}{3}$ hektaari;

b) kui kasutaja on kaotanud kasutamise õiguse kohtuotsuse alusel lepingutingimuste täitmatajätmise pärast;

c) kui maakasutaja on kohtu poolt süüdi mõistetud ja karistatud: a) kas kõigi õiguste või b) kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari; c) varguses r. tr. s. §§ 169., 170., 170¹. ja 180. põhjal, kui nende süütegude eest karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1. jaanuari 1926. a.

Märkus. Punkt a. nimetatud uue maa kättesaamiseni on kasutaja õigustatud sennist maakohta edasi kasutama alustel, nagu see käesoleva seaduse § 30. kindlustatud, kusjuures § 2. p. 4. ettenähtud kasutaja astub nendesse õigustesse järgmise majandusaasta algusest, kus uue maa saamise kindlustus antud.“

Ma juhin Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et käesoleva paragrahvi kolmandas reas tuleb lugeda mitte „2)“, vaid „a)“ ja märkuse kolmandas reas tuleb lugeda mitte „§ 29“, vaid „§ 30“. See on vastuvõetud paranduste tõttu Riigikogus.

A. Jõeäär (stp): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut — välja jätta § 3-da esimene lõige, edasi § 3-da p. a ja märkus, punkt b ja punkt c ja teen ettepaneku, neid lahus hääletada ning punkt a ja märkus nimeliselt hääletada.

E. Masik (põl): Ma kordan neid ettepanekuid, mida II lugemisel tegin: 1) § 3-da märkuse ette juurde võtta: „d) kellel on sellel kohal äri ehk tööstusettevõtte, kus võõrast tööjõudu tarvitatakse, ehk kellel koht suvituskohaks.“ 2) § 3-da lõppu juurde lisada enne märkust: „4) tema ise maad ei kasuta, ehk alaliselt seal ei ela.“ 3) § 3-das litr. a seitsmendas reas „20“ asemel võtta „25“ ha; lit. a samas reas: „peakoht alla 20 hektaari“ asemele võtta: „peakoht 15—25 hektaari“.

Nende ettepanekute toetuseks nimetan järgmist. On juba selgunud, et § 1, samuti § 2 on vastu võetud III lugemisel nende põhimõtete alusel, mis maakomisjonis vastu võeti, ja mis on täiesti vastuvõetamatud meie maaomanikkudele ja talupidajatele. Sest et tullakse võõrandama väikseid kohti, mis on antud nende maaomaniku poolt kas rendimaana või näiteks mõneks suvituskohaks või mõnele tööstusele, ükskõik kui suurele. Kõigi nende juhtumiste kohta tahetakse maksma panna selle seaduse määrused. Edasi näeme, et § 21. järgi maksetakse nende võõrandatud kohtade eest mitte tegelikku hinda, vaid hinda, mis on tegelikust turuhinnast vähemalt kolm korda madalam, lihtsalt öeldud eksploateeritakse vastavad kohad hinnaga, mis ei vasta nende väärtusele. Veel hullem on see, et tahetakse seda määrust maksma panna talupidajate ehk maaomanikkude arvel, isegi väikekohaomaniku arvel ka niisugusel juhtumisel, kui maakasutajaks on isikud, kes võib olla mitu korda rikkamad on, kui need, kelle käest seda maad võõrandama tullaakse. Mina nimetaksin neid gruppisid, mis vähemalt seadusest välja tuleksid jätta, mis vastaksid minu esimesele parandusele. Need oleksid igasugused tööstusettevõtted ja suvituskohad. Kui meie näiteks ette kujutame, et väikekohaomanikul, kellel, ütleme on kolm tiinu maad, et selle maa peal suvituskoht, millel $\frac{1}{3}$ tiinu, siis on selle seaduse järgi selle suvituskoha omanikul otsekohe õigus nõuda selle maatüki võõrandamist. See on ometi niisugune üle-

kohus, mida ei maksa pikemalt selgitada. Samuti näiteks, kui on talu maa peal vesi- või tuuleveski, või mõni teine tööstusettevõte, ükskõik missugune, mis on rentinud seal tüki maad, mis võib tõusta selle seaduse § 2. järgi ükskõik kui suure ulatuseni, sest § 2. nähakse ette ülemäär ainult põllu-, õue- ja aiamaale, kuna aga teised maad, mis seal kasutata on, nende kohta mingisugust määra ei ole, — võib see maarentnik tulla ja võõrandamist nõuda hinna eest, mida ma juba siin nimetasin, ja mis tegelikult hinnast mitu korda madalam. See on ometi õigluse põhimõttele otsekohe hoop näkku, ja sellest välja minnes ei võiks minu kindla äranägemise järgi vähemalt selle esimese ettepaneku vastu midagi olla.

Teine ettepanek näeb ette, et ei oleks võõrandamise võimalust inimestel, kes ise maad ei kasuta, mida seadus käsitleb. Tähen-dab, rendikohad või teised väikekohad, kelle omanikud ise alaliselt seal ei ela. Arusaadav, et selle põhimõtte peaks olema võimaldada inimestele eluaset, et võimaldada väikekohtade loomist inimeste äraelamiseks. Kui aga tahtakse seda põhimõtet maksma panna isegi siis, kui rentnik ise maad ei kasuta, alaliselt seal ei ela või edasi rendib kellelegi teisele ja tarvitab seda sissetulekuallikana, ja kui ka temale võimaldatakse seda maad omandada sarnase naeruväärt väikese hinnaga sunniviisil, siis oleks see täiesti vastuvõtmata põhimõtte.

Kolmas ettepanek näeb ette, et muudetakse neid maakoha suuruse norme, mis ära määravad sundvõõrandamise võimaluse. Nimelt on siin ette nähtud, et maakohad, mis alla 20 hektaari, ei kuulu üldjuhtumisel sundvõõrandamise alla. Sundvõõrandamise võimalus maakasutajal on sel juhtumisel ainult siis, kui temal on kasutada kunni $\frac{1}{3}$ hektaari või keskmiselt 1 vakamaa maad. See norm — 20 hektaari — on aga väga väikene ja oleks tingimata soovitatav, et tema saaks suurendatud vähemalt kunni 25 hektaarini. Juba teise lugemise juures juhtisin ma tähelepanu selle peale, et $\frac{1}{3}$ hektaari eraldamise võimalus loob koguni iseäraliku ja õiglusetu vahekorra, sest et ei ole ette nähtud peakoha minimaalnormi, mis ei lubaks enam seda $\frac{1}{3}$ hektaari võõrandamist ette võtta. Kui meie näiteks ette kujutame, et peakoht on ise $\frac{1}{2}$ hektaari või isegi $\frac{1}{3}$ hektaari suur, ja sellest on, ütleme, $\frac{1}{3}$ välja renditud, siis võiks seaduse järgi ka sel juhtumisel nõuda selle väikese koha omaniku käest maa võõrandamist sunnihinnaga. Siin peaks tingimata eriti neid väikekohaomanikke sarnase õiglusetuse vastu kaitsma ja selles mõttes ongi minu ettepanek, et määrataks alamnorm, milleni lubatakse selle $\frac{1}{3}$ hektaari eraldamist, ja see alam-

norm oleks 15 hektaari. Nii et vastavalt sellele tuleks siis „20 hektaari“ asemele võtta „15—25 hektaari“, missugustes piirides oleks võimalik sunniviisil võõrandamine $\frac{1}{3}$ hektaari suuruses, kuna alla 15 hektaari maa juures üldse sunniviisil võõrandamist ei saaks olla. Ma palun neid minu ettepanekuid lahus hääletada.

M. Laarman (põl): Ma teen ettepaneku, § 3. lõppu võtta veel üks osa juurde. § 3. nimetab, kellel käesoleva seaduse alusel ei ole õigust nõuda eramaadel koha saamist. Siin on üles loetud kõik, kellel seda õigust ei ole, näiteks, kelle õigused kohtu poolt on kitsendatud jne. Ma lisaksin juurde ühe paranduse, mida ma II lugemisel põhjendasin, et ei ole õigust maad nõuda neilt, kus eraomanik ise või keegi tema poegadest tegevalt osa võtnud Eesti vabadussõjast. Peale selle teen ma ettepaneku, selles paragrahvis 20 hektaari asemel võtta 30 hektaari. Ma ei saa praegusel korral neid ettepanekuid lahutada, sest et ma juba II lugemisel ettepaneku tegin, aga nüüd on härra Masik kompromiss-ettepaneku teinud, 25 hektaari peale, nii et ma palun nüüd neid ettepanekuid lahus hääletada.

A. Kärner (stp): Selle seaduse § 3. näeb ette piiramisi, mis mitte selle seaduse alla ei käi, ja sellepärast panen ette täiendava märkuse § 3. juurde. Panen ette § 3. täiendada: „Märkus 2. Käesolev paragrahv ei tule tarvitusele § 1. märkus 2. ettenähtud väike- maapidamiste kohta, välja arvatud need, kelle omanikud või kasutajad maaseaduse põhjal maad saanud, või kellel mujal vähemalt 5 hektaari kõlbulikkude maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks.“

A. Vomm (stp): Kordan II lugemisel tehtud ettepanekut, § 3. välja jätta esimesest reast sõnad: „eramaadel asuval“. Edasi teeksin teise ettepaneku selle tingimusega, kui rkl. Jõeäär'i ettepanek tagasi lükatakse, et siis hääletamise alla võetakse minu järgmine ettepanek: „§ 3. a muuta järgmiselt: „temal endal on või riik või maaomanik temale kindlustab maad mujal, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest tema käes praegu kasutada olevale maakohale üldiselt vastab ja kui sealjuures peakoht, millest eraldamine sünnib, on vähem kui 20 hektaari ja eraldatav maatükk ei seisa peakoha põllumaast eraldatuna; on peakoht alla 20 hektaari, on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hoonealuse ja õuema eraldamist, kuid mitte üle $\frac{1}{3}$ hektaari;“

Põhjused selle paranduse kohta kandsin ette II lugemisel ning lõpuks kordan veel, et kui see ettepanek vastu võetaks, ei laiendaks ta käesoleva paragrahvi mõistet, vaid teeb erandid ainult nende vabadikukohtade kohta, mis asuvad peakohast eemal ja mille eraldamine peakohale kuigi suurt kahju ei too, et siis võiks neid eraldada ka juhtumisel, kui peakoht alla 20 hektaari on. Tihtipeale on peakohal niisugused maalapikesed, mida põllumajanduslikult kasutada ei saa ja peab välja rentima. Minu arusaamise järgi peaksid seda ettepanekut toetama kõik, kui minimaalset nõudmist vabadikkudele vastutuleku mõttes, ning eriti peaksid seda toetama asunikud, kes nimetavad end väikepõllupidajate rühmaks, aga täna III lugemisel näeme, et asunikude rühm in corpore on lahkunud demonstratiivselt. (A. Jürman, põl: Halb nägemine.)

J. Sepp (mo): Ma kordan oma ettepanekut, mille ma tegin II lugemisel, nimelt § 3. punkt c 3. ja 4. reas välja jätta lause: „kui nende karistusekandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari“ ja sellesama punkti lõpul oleva aastaarvu „1926“ asemel võtta „1922“. Käesolev seadus annab teatud soodustusi popsile või maakasutajale maaomaniku kulul. Kui nüüd niisuguseid soodustusi Riigikogu tahab teha käesoleva seadusega korralikkudele isikutele, siis, ma arvan, et sarnaseid soodustusi ei tohiks anda maapidajate kulul mittekorralikkudele isikutele, kes kohtu poolt karistatud, nagu näiteks siin see seadus ette näeb, kas kõigi õiguste või kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega. Ma arvan, juba redaktsiooniliselt käivad ka kõik õigused kaotanud isikud punkt c alla, nii et neil õigus on maad nõuda. See lause käib nii, „kas kõigi õiguste või kõigi iseäralikkude õiguste kaotamisega, kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari.“ Ma tahan öelda, see käib ka kõik õigused kaotanud isikute kohta, ning seega oleks see seadusevastane, sest kui inimene juba kõik õigused kaotanud, siis temal tsiviilõiguse alusel üldse mingisugust õigust ei ole, seda enam veel õigust nõuda soodustusi maaomaniku kulul. Edasi, mis puutub teise osasse, nimelt nende isikute kohta, kes on ära tähendatud sellesama punkti lit. c all, kes on süüdi mõistetud varguses ja varguse vastuvõtmises rahukohtu trahviseduse §§ 169., 170., 171¹. ja 180. põhjal. Siin arvan mina, et igatahes ei võiks anda sarnaseid soodustusi neile isikutele, kes alles nii värskelt, nii hiljuti kuritegusid toime on pannud. Siin tuleks vähemalt tahapoole lükata terminid, nagu mu ettepanek ette

näeb ja nimelt, kui nad oma karistusi ei ole ära kandnud kunni 1-se jaanuarini 1922. aastal. Sellepärast loodan ma, et härrad Riigikogu liikmed vähemalt need parandused, mis minu poolt tehtud ühes ettepanekutega, mis minu rühmaseltsimeeste poolt käesoleva paragrahvi kohta on tehtud, vastu võtavad.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 3 järgmisel kujul vastu võtta:

„Maade korralduse nõudmise õigust ei ole maakasutajal:

a) kui temal on mujal maad eraomanduseks ehk põliselt tarvitada;

b) kui riik ehk maaomanik kindlustab temale iseseisvaks asumiseks maatüki, mis oma väärtuse ja otstarbe poolest tema käes kasutada olevale maatükile vastab;

d) kui kasutuses oleva maatüki eraldamine peakoha ühtlust rikub ehk majapidamisele tõiseid takistusi teeb ja võimalik ei ole maakasutajale samast maakohast mujalt maad eraldada;

e) kui peakoht, millest eraldamine sünnib, on alla 25 hektaari; on aga peakoht 15 — 25 hektaari suur, „on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hoonealuse ja õuemaa eraldamist, kuid mitte üle ühe kolmandiku hektaari kasutatavast maast, kui lit. d. tähendatud põhjused eraldamist ei takista;

f) kui maakasutaja on kaotanud rendiõiguse kohtuotsuse alusel;

g) kui maakasutaja on kohtu poolt lõplikult süüdi mõistetud õiguste kaotamisega, varguse, võõra vara omandamise, raiskamise, kelmuse, liiakasuvõtmise ehk varastatud asjade ostmise eest.

Märkus. Punktide d ja e põhjal maata ja eluasemeta jäänud isikutele annab põllutööministeerium maad riiklikust maatagavarast väljaspool maaseaduse § 20-das ettenähtud korda. Niisama annab põllutööministeerium maaomanikule viimase soovil eelpool ettenähtud korras võõrandatud maa asemel riigimaad ehk muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes.

Lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutööministri ettepanekul.“

Mis puutub neisse juhtumistesse, millal maade kasutajail ei ole õigust maade korraldust nõuda, siis on minu ettepanekus nemad peaaegu sõnasõnalt needsamad, kui endise Vabariigi Valitsuse ettepanekus. Punkt g-s on ainult sisuliselt ära tähendatud, just missugused süüteod seal ette nähakse, ja saade või „ссылка“ paragrahvide peale ära jaotatud,

sest varsti seisavad ju need süüteod meie uues kriminaalseaduses hoopis teistes paragrahvides, nii et kui siin paragrahvid ära tähendame, peaksime varsti seadusnovelliga jälle uute paragrahvide peale juhtima.

Mis märkusesse puutub, siis on siin nii mõneski Riigikogu rühmas seda pooldatud, et maaomanikule selle tasuks, et temalt vastu tema tahtmist maa võõrandatakse, kas riigimaad asemele antaks või jälle muid soodustusi antakse, näiteks karjatamise õiguse näol riigi metsas. Nende kartus, kes seda märkust liiga kategooriliseks peavad, on ülearune, sest on ju viimaks öeldud, et lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.

J. Jans (stp): Austatud Riigikogu liikmed. Paragrahvi puhul, mis kitsendab kohtu poolt karistatud isikute õigusi nende käes oleva popsimaa kasutamise kohta, tooksin ma ühe ajaloolise näite, kuidas Baltimaadel on kohtu poolt karistatud isikute maapidamise õigusi normeeritud. Nimelt 1804. aastal antud Liivimaa talurahvaseaduses on põlise maakasutamise kohta paragrahv olemas, milles ära määratakse, et kui maakasutaja perekonnapea on kas joomise kätte langenud või muidu oma majapidamist juhtida ei oska, või kuritegevusele on andunud, siis kõrvaldatakse tema maakasutamisest, mitte aga tema perekond. Vaid maa kasutamine antakse teisele täiskasvanud töövõimelisele perekonnaliikmele, esimeses joonas vanemale pojale. Kui see samasugune joodik või kurjategija on, siis antakse talu järgmisele, või kui ei ole täisealisi lapsi, jäetakse maa eestkostjate alla ja hoitakse niiviisi perekonnale talukoht ikka alles. Kui aga perekonnas üldse ei leidunud maakasutamise-kõlblikku isikut, siis võis maatüki perekonna käest ära võtta mõisnik ainult kindralkuberneri loaga. Ma ei ole saanud järele vaadata, kui kaua need määrused Liivimaal maksvusel on olnud, kuid komisjon, kes 1804. a. talurahvaseadust Petrogradis kokku seadis, tunnustas, et 1586. a. saadik kõik talupoegade kasuks olevad määrused on maksnud 218 aasta jooksul kunni 1803. aastani puutumata, ei ole neid ei seadusandlikul ega äraiganemise teel ära kustutatud. Ainult 1819. a., see on Liivimaa taluraha vabakslaskmisega kustutasid mõisnikud omakasupüüdliselt selle määruse maha ja nende omad juristid tõendavad, et 1819. a. talurahvaseadus on olnud üks kõigemetsikumatest seadustest. Muuseas advokaat von Bröcker oma raamatus „Zur Quotenfrage“ ütleb, et tema tagajärg oli usuhullustused, väljarändamine ja mässud. Mina arvan, et nüüd on hilja seda

paragrahvi parandada 1804. a. seaduse mõttes, kuid vähemalt suuremaid kitsendusi enam ei tohiks sisse panna.

M. Martna (stp): Mina kui mittejurist palun neid härrasid, kes kõnealolevate kitsenduste poolt on, ühte küsimust selgitada. Tähendab, need vargad või kuritegijad — ma muidugi ei kõnele kuritegijate kaitseks, aga siin on inimeste perekondadega tegemist — mis sünnib niisugusel korral, kui need inimesed, kes täna selle õiguse saavad, mida meie kuritegijatele ei taha lubada, aga kui nad homme või ülehommel varastavad, kas siis selle seaduse põhjal ei ole võimalik välja destilleerida selle seaduse mõttest, mida seaduseandja tahtis, et ka need siis oma õiguse kaotavad? Ma ei ole jurist, aga loogiliselt järeldades tuleb välja, et see inime, kes oma karistuse ära on kandnud, see ei saa maasaamise õigusi; aga keegi, keda täna selle õiguse vääriliseks loetakse, homme varguse süüteo karistuse alla langedes oma õiguse kaotab, nagu see, kes oma süüteo varemalt oli teinud? (Vahelhüüe paremalt poolt: Ei saa.) Ei saa. Mul on ju hea meel, kui nendegi käest õigusi ei saa pärast ära võtta, aga ma kardan, et juristid oma peenikese sõelaga ka selle õiguse sealt välja sõeluvad ja ütlevad, et seal on ju mõte selgesti väljendatud, et seadusandlus seda õigust vargale anda ei tahtnud ja muidugi kaotab ka pärastine süüalune selle õiguse. (J. Sepp, mo: Ega see ka halb ei ole. — K. Tonkman, põl: Ärgu varastagu, see on karistuseks.) No jah, Teie seisukohast vaadates muidugi, sest härra Tonkman on ju see mees, kes lööb omale vastu rindu ja ütleb: Issand Jumal, ma tänan sind, et ma pole niisugune, kui seesinane tõlner. (J. Sepp, mo: Kui meie seadust anname, siis ei pea meie neid soodustama kingitusega.)

Juhataja A. Rei: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain:** Kõigerohkem läbirääkimisi kutsus välja ettepanek, mis käsitab nende aastate tahapoole nihutamist, mis karistuste kandmise kohta on ette nähtud inimeste juures, kes kaotavad selle tõttu õiguse maaeraldamist nõuda. Ma pean tähendama, et kui meil Eestis viimasel ajal kuritegevus kasvanud on, siis vaevalt võib selle juures küll seda asjaolu mõõduandvaks tunnustada, et üks osa inimesi meil popsikohtadel elab. Kui meil eile räägiti arreteerimistest, siis vaevalt võib öelda, et suure panga pea-laekahoidja või sellest pangast laenajad, miljonite saajad, oleksid popsid ja oma popsi-psüholoogia pärast vangimajja satuvad. (J. Sepp, mo: Kui ta omaniku käest varastab, annate teie maatüki

kingituseks?) Sellest ei ole räägitud ja käesolev seadus ei räägi midagi sellest, kelle käest keegi midagi varastanud on. Kui maaomanik popsi järelt midagi varastab, kas ta siis maa kaotab või mitte; siin on maakomisjon tahtnud kitsendusi ette tuua popsikohtade eraldamise suhtes ja loomulikult on siis see osa maakomisjonist, kes neid kitsendusi laiematena oleks tahtnud näha, ka täna esinenud sellekohase ettepanekuga. Mina peaksin küll arvama, et kultuur on seotud õieti sellega, kui inimene paigalelanik on. Need rahvad, kes ühest kohast teise kolivad, nendel ei saa olla kultuuri, (J. Sepp, mo: Mis Teie siis kaitsete, vargakultuur tuleb ära hävitada.) ja sellepärast peaks küll arvama, et kui kuritegevuse vastu mõeldakse võidelda, siis peaks katsuma inimesi siduda nende alalise elukohaga, aga neid mitte ajada laiali. Mulle näib, et kui inimestel ära võetakse nende sennine peavari, siis küll rohkem kartma peab, et inimesed, kellel võivad nõrkused kuritegevuse peale olla, et nad sagedamini sellele teele lähevad. Sellepärast peaks igatahes katsuma inimesi kohtadega siduda, kuritegevust vähendada. Mis puutub teistesse parandustesse, siis käib veel nendesamade kitsenduste kohta rkl. Vomm'i ettepanek. Rkl. Vomm'i ettepanek peaks rahuldama kõiki neid, kes tahavad, et maa peale ainult ausad inimesed jääksid. See parandus käsitab küsimust selles mõttes, et kui ei ole võimalik, et meie maaharijate seas oleks kriminaalseaduse põhjal karistatud isikuid, et siis neid nii kogukonna-, asutuste, kui ka erarendimaadelt välja jäetaks. Maakomisjon selles koosseisus, kes lõpuredaktisioonis seaduse vastu võttis, asus selles küsimuses teistsugusele seisukohale.

Mis puutub rkl. Kärner'i ettepanekusse, siis on tema teatud määral vastuvõetud parandustega seotud, kuid komisjoni nimel ei saa ma sellega ühineda, sest maa suuruse kohta ei ole komisjon mingisugust seisukohta võtnud. Komisjonil oli ainult niisugune seisukoht, et temal tuleb sama palju maad anda, aga see pole dessätiinidega kindlaks määratud. Komisjoni liikme Jõeäär'i ettepanekud on puht eitavad, ja seal teevad Riigikogu liikmed ise vastavad järeldused. Rkl. Vomm'i ettepanek, mis käib maade kohta, mis seisavad talumaast eraldi ja oleksid sellega kergesti eraldatavad, ilma et talu ühtlus sellega rikutud saaks, oli komisjonis arutamisel, ja komisjon on omal ajal selle tagasi lükanud, sellepärast ei saa mina ka selle parandusega ühineda. Mis puutub dessätiinidesse, siis on see mitmel korral komisjonis vaidluse all olnud ja on ikka tagasi lükatud. Komisjoni liikme Tamm'e ettepanek on lihtsalt uus redaktisioon, kus ligikaudu kõik need

mõtted koondatud, mis tema rühmakaaslased kogu aeg on toetanud. Rkl. Masik'u teine ettepanek käsitab seda, et kui tööstusettevõttes kasutatakse võõrast tööjõudu, siis see maa võõrandamisele ei tuleks. Niisuguse redaktisiooni juures oleks küsimus võrratu tume, kui aga rkl. härra Masik seda toetab, siis ka küla sepp, kellel on pealelööja, tuleks tingimata omalt kohalt välja heita. (E. Masik, põl: Kes teda välja ajab, keegi ei taha teda välja ajada.) Küsige juristide käest, igaüks arvab, et Teie parandust ainult nii võtta saab. Mis puutub sellesse, et § 3. lõppu enne märkust juurde lisada, „et ta ise maad ei kasuta“, siis juhin ma tähelepanu seaduse § 2. peale, kus on öeldud, et maa nõudmise õigus on ainult maakasutajal, olgu see kogukonna- või eramaadel, siinjuures ei saa mitte arvata, et maakasutajal on nõudmise õigus, kui ta ise maad ei kasuta ja seal alaliselt ei ela. Maanõudmise õiguse annab ainult maakasutamine.

Juhataja **A. Rei**: Käesoleva paragrahvi kohta on tehtud järgmised parandus-ettepanekud: esiteks rkl. Jõeäär'i poolt välja jätta § 3. esimene lõige, punkt a) ja märkus, siis punkt b) ja c), ning selle juurde tehtud ettepanek, neid lahus hääletada.

Teiseks on rkl. Tamm'e ettepanek § 3. asemele võtta uus. Peale selle on rida parandus-ettepanekuid üksikute Riigikogu liikmete poolt.

Kuna rkl. Jõeäär'i ettepanek on eitav selles mõttes, et niipea kui tema ettepanek vastu võetakse, langeb ära kõigi teiste ettepanekute hääletamine, siis panen tema esiteks hääletamisele.

Teiseks, kui rkl. Jõeäär'i ettepanekut vastu ei võeta, panen ma hääletamisele rkl. Tamm'e ettepaneku. On parem esiteks hääletamisele võtta rkl. Tamm'e ettepanek ja siis rkl. Jõeäär'i ettepanek. Nagu öeldud, seisab rkl. Jõeäär'i ettepanek selles, et välja jätta punktid a, b, c ja kõike neid üksikult hääletada. Nüüd võib aga ette tulla, et üks punkt jääb sisse, sellepärast tuleks esimeses järjekorras hääletamisele rkl. Tamm'e ettepanek. Kui rkl. Tamm'e ettepanek vastuvõtmist ei leia, siis alles tuleb hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanek. Kui see vastuvõtmist ei leia või kuigi ta vastu võetakse, siis tulevad hääletamisele üksikud parandus-ettepanekud.

Panen esiteks hääletamisele rkl. Tamm'e ettepaneku. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 38, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Rkl. Jõeäär nõudis oma ettepaneku nimelist hääletamist, kuid loobus sellest, ja sellepärast ei tule see ettepanek nimelisele hääletamisele.

Rkl. Jõeäär paneb ette, välja jätta § 3. esimene lõige, siis punkt a ja märkus, selle järele punkt b ja punkt c, sealjuures nõuab härra Jõeäär lahus hääletamist. Mina ei pane hääletamisele ettepanekut — 1. lõige välja jätta, sest kui esimene lõige välja langeb ja mõned teised lõiked sisse jäävad, siis tekiks mõttetus. Sellepärast panen hääletamisele ettepaneku, välja jätta punkt a ja märkus. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 31 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i ettepanek, välja jätta punkt b. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 33 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i ettepanek, välja jätta punkt c. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 26 häält, vastu 33 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud. Ühtlasi langeb ära rkl. Jõeäär'i ettepanek esimese lõike väljajätmise kohta.

Hääletamisele tuleb rkl. Vomm'i ettepanek, välja jätta § 3. esimesest reast sõnad: „eramaadel asuval“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 33 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Vomm'i ettepanek, muuta § 3. punkt a järgmiselt: „temal endal on või riik või maaomanik temale kindlustab maad mujal, mis oma põllumajandusliku väärtuse ja otstarbe poolest tema käes praegu kasutada olevale maakohale üldiselt vastab ja kui sealjuures peakoht, millest eraldamine sünnib, on vähem kui 20 hektaari ja eraldatav maatükk ei seisa peakoha põllumaast eraldatuna; on peakoht alla 20 hektaari, on maakasutajal õigus nõuda peakohast siiski eluasemeks hoonealuse ja õuema eraldamist, kuid mitte üle 1/3 hektaari.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 30 häält, vastu 32 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Masik'u ettepanek: 1) § 3. lit. a seitsmendas reas „20“ asemele võtta „25“. 2) § 3. lit. a. samas reas: „peakoht alla 20 hektaari“ asemele võtta „peakoht 15—25 hektaari“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 27 häält, vastu 41 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Masik'u ettepanek § 3. märkuse ette juurde võtta: „d) kellel on sellel kohal äri ehk tööstusettevõtte, kus võõrast tööjõudu tarvitatakse, ehk kellel koht suvituskohaks.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 40 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Masik'u ettepanek — § 3. lõppu juurde lisada enne märkust: „4) tema ise maad ei kasuta, või alaliselt seal ei ela.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt

on 27 häält, vastu 40 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Sepp'a ettepanek, § 3. p. c kolmandas ja neljandas reas välja jätta lause: „Kui nende karistuse kandmine ei ole lõppenud enne 1920. a. 1. jaanuari“ ja selsama punkti lõpul oleva aastaarvu „1926“ asemel võtta „1922“. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 39 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ettepanek, § 3. ligi võtta uus osa, lit. d: „eraomanik ise või keegi tema poegadest tegevalt osa võtnud Eesti vabadussõjast.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 40 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Kärner'i ettepanek, § 3. täiendada: „Märkus 2. Käesolev paragrahv ei tule tarvitusele § 1. märkus 2. ettenähtud väikemaapidamiste kohta, välja arvatud need, kelle omanikud või kasutajad maaseaduse põhjal maad saanud, või kellel mujal vähemalt 5 hektaari kõlbulikkud maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 34 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb § 3 II lugemisel vastu võetud kujul. (Hääletatakse.) § 3. poolt on 42 häält, vastu 21 häält, — seega on § 3 vastu võetud.

Kuna Riigikogu koosolek üle kahe tunni kestnud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.40 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 7.55 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **J. Zimmerman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **J. Zimmerman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 4. Käesoleva seaduse põhjal ettevõetud korralduse tõttu maata ja eluasemeta jäänud isikutele võib anda põllutöoministerium eluasemeks maad riiklikust maatagavarast väljaspool maaseaduse § 20. ettenähtud korda. Lähemad määrused sarnase maa-andmise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.

O. Liigand (rhv): Kordan oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut selle paragrahvi

juurde: „§ 4. teises reas sõna „isikutele“ järele juurde lisada: „välja arvatud need, kes ette nähtud § 3. p. c. „Põhjendused on osalt juba teisel lugemisel ette kantud. Ma juhiksin tähelepanu veel selle peale, et vastu võetud § 3. nähakse ette, et popsi- või vabadikukoha korraldamise õiguse selle seaduse alusel kaotab maakasutaja, kui ta § 3. p. c-es ettenähtud põhjustel on süüdi mõistetud ja karistatud, kas kõigi õiguste või kõigi isäralikkude õiguste kaotamisega jne. § 4. järgi, milles ette nähtud, et nendele, kes § 3. põhjal on ilma eluasemeta ja maata jäänud, võib põllutööministeerium riiklikust maatagavarast maad anda väljaspool maaseaduse § 20. ettenähtud korda. See tähendab, et need kurjategijad, kes kohtu poolt karistatud kõige õiguste kaotamisega, seatakse selle paragrahvi järgi eriliselt soodustatud seisukorda maasaamisel, see tähendab, eesõigustatud seisukohta nende inimeste ees, kes ei ole karistatud ja kelle au kohta ei või midagi öelda. Härra Martna tähendas selle peale, et peatagu siin meele, et neil inimestel on ka perekonnad ja nõnda edasi. See on ju õigus ja seda peetakse silmas, seda peab ka kohus silmas, aga loomulik oleks, et nende inimeste perekondade eest hoolitsetakse üldise hoolekande korra järgi. Selleks on ju vastavad seadused olemas. Aga ei või kuidagi viisi õigeks pidada, et kuritegijad eriliselt soodustatud seisukorda asetatakse maasaamisel. Sellepärast tuleks § 4-le niisugune lisandus juurde võtta, et õiguste poolest kitsendatud inimestel, kuritegijatel, ei peaks olema õigust eriliseks maasaamiseks. Analoogiliseks näiteks võin siia juurde tuua, et määrustes maareformi teostamiseks — osas, kus kõneldakse riigimaade rentnikkude õigustest, nende määruste § 118 kõneleb sellest, et riigimaade rentnik kaotab õiguse rendimaa peale selle § 118. p. 6. põhjal, kui tema on süüdi mõistetud õiguste kaotamisega, ja § 119. on ette nähtud, et juhtumisel, kui rentnik on õiguse maa peale kaotanud, on ta kohalt sunnitud lahkuma käesoleva rendiaasta lõpul. Vaadake, maareformi teostamise määrustes on niisugune kord maksmas, kuna siin tahetakse hoopis vastupidiselt talitada ja kuritegija seada eriliselt eesõigustatud seisukorda. Minu arvamine järele ei tohiks seda olla ja sellepärast tuleks minu parandus vastu võtta, mis selle võimatuks teeb.

K. Tamm (põl): Teen järgmise parandus-ettepaneku § 4. kohta: esimese lause järele võtta uus lause sisse, nimelt järgmine: „Niisama annab põllutööministeerium maaomanikule viimase soovil eelpool ettenähtud

korras võõrandatud maa asemel riigi maad ehk muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes.“ (Vahelhüüe O. Liigand'i, rhv poolt.) Mina ei saa nüüd kolmandal lugemisel enam uut redaktsiooni teha.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Härra Liigand vist leiab, et kui meie kohtud ei ole interneerinud teatud süütegudes karistatud inimesi, vaid neid uuesti jälle teiste sekka lahti lasevad, siis neile ei tuleks anda seda tööd, mida nad on harjunud tegema. Ma võiksin aga ettepanekutegija tähelepanu selle peale juhtida, et kõigis kultuurmaades kaalutakse eriti seda seisukorda, kuidas saaks inimesi, kes võib olla isegi juhuslikult kuritegudele on sattunud, uuesti seltskonda tagasi viia, et nad seal end ei tunneks põlatuna ja et nad tööd leiaksid, mis nendele ülespidamist annaks. Neile peaks andma eestkätt seda tööd, millega keegi harjunud on. Selle nõudmise teostamiseks on ellu kutsutud seltskondlikud asutused ja väga mitmel pool maksavad riigikassad neile asutustele omalt poolt abirahasid.

Kui ma tähendasin, et inimesele on parem, kui ta satuks sellele tööalale, millega ta harjunud, siis peaks arvama, et ka maatööline peaks saama maatööle. Kui härra Masik siin vahelhüüdes kohapealt tähendab, et siin maaomanik peaks sennisele popsile, kes kuritegevuse pärast oma kohalt lahkuma sunnitud, nüüd jälle maad andma, siis peab järeldama, et härra Masik, ehk ta küll oma teada hoolega seadust jälgib, seda siiski tarviliku hoolega ei tee. Käesolevas paragrahvis, härra Masik, ei ole üldse juttu maaomaniku maast, vaid riigi maast ja selle andmisest. Järelikult on Teie arvamine maaomanikult maa võtmise suhtes täiesti eksiarvamine. Ja ma kordan veel kord sama mõtet, mis ma eelmise paragrahvi juures käsitsin, nimelt, et seda parem on, mida varem saadakse vallalist inimest, kes ilma peavarjuta elamise juures kuritegevusele kalduda võib, alalise elukohaga siduda ja temale võimalusi anda loovale tööle hakata.

Mis puutub härra K. Tamm'e poolt tehtud parandusesse, siis juhiksin mina härrade Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale, et II lugemisel võttis Riigikogu vastu paragrahvi, mis asetati § 7. järele. Ja see paragrahv kaheksas räägib nii: „Põllutööministeerium võib anda eramaade omanikkudele viimaste soovil käesoleva seaduse alusel eraldatud maade asemel § 4. korras riigi maad või muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes“.

Härra Tamm'e poolt praegu tehtud ettepanek räägib sedasama, aga ainult teiste sõnadega, ja nimelt: „Niisama annab põllutöoministerium maaomanikule viimase soovil eelpool ettenähtud korras võõrandatud maa asemel riigi maad ehk muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes.“ Ainult sõnade järjekord on siin veidi teine, ja sellepärast näib minule, et kui Riigikogu on juba samasisulise paragrahvi vastu võtnud, siis ei saa siin seisukohale asuda, et „ülearune või ei riku pudru“. Kaks paragrahvi, mis sisult ühesugused, teevad seaduse kohmakaks, ja sellepärast ei ole mingisugust tarvidust seda paragrahvi siin vastu võtta. Mis aga puutub sellesse, et Riigikogu poolt juba vastuvõetud paragrahv ei ole asetatud § 4., vaid § 7. järele, siis on minul kavatsus teha selle paragrahvi vastuvõtmise järele ettepanek, tuua praegune § 8 § 4. järele.

Sellepärast panen ma ette, § 4. vastu võtta nii, nagu selle komisjon on esitanud, ja mõlemad parandused tagasi lükata.

Juhataja J. Zimmerman: On tehtud kaks parandus-ettepanekut rkl. Liigand'i ja rkl. K. Tamm'e poolt. Panen ettepanekud hääletamisele selles järjekorras, nagu nad tehtud. Nimelt tuleb esimesena hääletamisele rkl. Liigand'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 35 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu — 36 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 4. hääletamisele nii, nagu ta II lugemisel vastu võeti. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 4. vastu võetud.

Aruandja J. Vain: Ma teen Riigikogule ettepaneku, asuda § 8. arutamisele.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja poolt on ettepanek tehtud, § 8. arutamisele asuda. Selle vastu ei vaielda. Riigikogu asub § 8. arutamisele.

Aruandja J. Vain (loeb):

„§ 8. Põllutöoministerium võib anda eramaade omanikkudele viimaste soovil käesoleva seaduse alusel eraldatud maade asemel § 4. korras riigi maad või muid soodustusi riigi tagavaramaade tarvitamise suhtes.“

Ühtlasi teen ettepaneku, kui see paragrahv vastu võetakse, see viia praeguse § 4. järele, see on § 5-daks.

Juhataja J. Zimmerman: Panen hääletamisele § 5. — endise § 8-da. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 5 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 6. (Endine § 5.) Käesoleva seaduse teostamiseks asutatakse kohalikud korralduskomisjonid, kes koosnevad põllutöoministeriumi esitajast kui esimehest ja kahest liikmest, kellest üks usaldusmehena maaomanikkude, teine usaldusmehena maakasutajate poolt valitakse vastavalt selle kogukonna maaomanikkude ja maakasutajate kes kelt, kelle maad korraldamisele tulevad. Asja otsustamisel, kus maaomanikuks kogukond või asutus, esineb usaldusmehena kui komisjoni liige maaomanikkude usaldusmehe asemel vastava kogukonna või asutuse esitaja kogukonna valitsuse või asutuse volitusel.

Juhataja J. Zimmerman: Panen hääletamisele § 6. — endise § 5. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 6 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

„§ 7 (Endine § 6.) Kohalikud korralduskomisjonid astuvad kokku 6 kuu jooksul, käesoleva seaduse jõusseastumise päevast arvates, välja arvatud käesoleva seaduse § 1. märkuses ettenähtud juhtumised, kus korralduskomisjon kokku astub viibimata pärast lapi- ja ühismaade korralduspiirkonna kava kinnitamist.“

Selle paragrahvi kolmandas reas tuleks teha väike redaktsiooniline parandus, nimelt sõnade asemel „§ 1. märkuses ettenähtud“ asemel võtta „§ 1. märkus 2. ettenähtud“.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. Panen hääletamisele § 7. — endise § 6. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 7 vastu võetud.

Aruandja J. Vain kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 8 (endine § 7).

§ 8. Kuu aja jooksul käesoleva seaduse jõusseastumisest arvates, kutsuvad vallavalitsused avalikkude kuulutustega kõiki isikuid, kel käesoleva seaduse põhjal õigus on oma vahekordi lahendada, kolme kuu jooksul vallavalitsuses registreeruma usaldusmeeste valimiseks.

Ühe poole registreerimisel registreeritakse ka tema vastaspool, millest viimasele kirjalikult teatatakse.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

„§ 9. Kuu aja jooksul peale registreerimise tähtaja lõppu, kutsub vallavanem § 7. korras registreeritud isikud usaldusmeeste valimise koosolekule, eraldi maaomanikke ja maakasutajaid. On kas maaomanikke või maakasutajaid koosolekule tulnud alla poole registreeritute arvust, ei ole koosolek otsusvõimeline ja vallavanem kutsub avaliku kuulutuse väljapanemisega ja kutsete saatmisega mitte varem kui 7 päeva ja hiljemalt 14 päeva pärast uue koosoleku kokku, mis otsusevõimeline on kokkutulnute arvu peale vaatamata. Koosoleku otsused tehakse häälteenamusega.

Koosolekut juhatab vallavanem, protokolleerib vallasekretäär sellekohasesse protokolliraamatusse, kuhu ka tema poolt kohaliku korralduskomisjoni edaspidised protokollid sisse kantakse. Vallavanem ja sekretäär, kui nad asjaosalised ei ole, hääletamisest osa ei võta.“

Selle paragrahvi 2-ses reas peab „§ 7. korras“ asemel olema „§ 8. korras“.

Juhataja **J. Zimmerman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 9 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

„§ 10. Lisaks usaldusmeestele (§ 5), keda valitakse eelmise (§ 9.) korras, valivad kui maaomanikud nii ka maakasutajad usaldusmehele ühe asetäitja, kes võtab komisjoni töödest usaldusmehe puudumisel liikmena osa“.

Sellest paragrahvist tuleks sõnade järele „Lisaks usaldusmeestele“ klambrites nüüd võtta mitte „(§ 5)“, vaid „(§ 6)“.

Juhataja **J. Zimmerman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 10 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

„§ 11. Ei toimu usaldusmehe või tema asetäitja valimised, määrab valimatajäänud usaldusmehe või tema asetäitja vallandükogu. Maaomanikkude usaldusmeheks määratakse maaomanik, maakasutajate usaldusmeheks maakasutaja.

Ei ilmu kogukonna või asutuse esitaja komisjoni koosolekust osa võtma, siis täidab tema aset § 5. ettenähtud korras valitud või määratud usaldusmees.“

Selles paragrahvis tuleb eelviimases reas „§ 5. ettenähtud korras“ asemel võtta „§ 6. ettenähtud korras“.

Juhataja **J. Zimmerman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 11 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 12 — 17.

§ 12. Kohaliku korralduskomisjoni istungid kutsub kokku komisjoni esimees tarbe järele, kuid iga esitatud palve vaadatakse läbi ja otsustatakse hiljemalt 6 kuu jooksul esitamise päevast arvates. Komisjoni istungitest teatab komisjoni esimees liikmetele, nende asetäitjatele ja asjaosalistele allkirja vastu. Komisjoni asjaajajaks on vallasekretäär.

Komisjoni istungid on avalikud.

Märkus. Ei tule komisjon kaheksakordse kutse peale kokku, saadab komisjoni esimees selleks istungiks määratud materjaali maakorralduse komisjoni otsustamiseks.

§ 13. Kohalik korralduskomisjon on kohustatud asjaosaliste ja nende poolt kutsutud tunnistajate ja ekspertide seletusi ära kuulama ja tarbekorral asjaolude selgitamiseks ka koha peale ilmuma.

§ 14. Kõik kohaliku korralduskomisjoni otsused pannakse avaliku kuulutusena vallavalitsuses välja ja nende peale võib ühe kuu jooksul kuulutuse väljapanemise päevast arvates, maakorralduse komisjoni edasi kaevata.

§ 15. Maakorralduse komisjon vaatab avalikul istungil läbi kõik temale otsustamiseks saadetud asjad ühes juurdekuuluva materjaliga ja sissetulnud kaebustega, kuulab ära ilmunud asjaosaliste ja tunnistajate seletused ja tarbekorral asjatundjate arvamisest ning teeb otsuse, mille peale võib kaevata ühe kuu jooksul maakorralduse peakomisjonile.

Märkus. Maakorralduse komisjoni istungist teatab maakorralduse komisjoni alaline liige komisjoni liikmetele, asjaosalistele ja tunnistajatele allkirja vastu.

§ 16. Maakorralduse komisjonile sissetulnud materjal vaadatakse läbi ja otsustatakse, komisjoni poolt hiljemalt 1 aasta jooksul sissetuleku päevast arvates.

§ 17. Isikud, kes käesoleva seaduse alusel maade korraldamist soovivad ja kel seda õigus nõuda (§ 2), annavad sellekohase palve kohaliku korralduskomisjoni esimehele ühe aasta jooksul, selle seaduse jõusseastumise päevast arvates.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 18. Leiab kohalik korralduskomisjon palve põhjendatud, teeb tema pooltele ettepaneku koha eraldamise ja selle edaspidise kasutamise üle kokku leppida.

Saavutavad maaomanik ja maakasutaja kokkuleppe, mis korralduskomisjoni poolt protokolleeritakse, siis sünnib koha eraldamine ja edaspidine kasutamine kokkuleppe alusel. Ei lepi maaomanik ja maakasutaja koha eraldamise üle kokku, otsustab selle eraldamist kohalik korralduskomisjon.

On aga koha kasutamise üle endisest ajast kokkulepe olemas, siis jääb see maakasutaja nõudel maksvaks.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, see paragrahv natuke lühemal kujul vastu võtta, nimelt nõnda, et viimane lõige välja jääks. Viimane lõige räägib järgmist: „On aga koha kasutamise üle endisest ajast kokkulepe olemas, siis jääb see maakasutaja nõudel maksvaks.“

Siin on jäetud ainuüksi maakasutaja otsustada, kas tuleb endine rendileping jõusse jätta, või tuleb maa eraldamist ja korraldamist ette võtta. Nii et siin võetakse arvesse ainult rentniku huvid, see tähendab, mis talle kasuks, see peab teisele käsuks olema. Neil põhjustel teen ettepaneku, viimane lõige välja jätta, nii et paragrahvi sisu oleks järgmine: „Leiab kohalik korralduskomisjon palve põhjendatud, teeb tema pooltele ettepaneku koha eraldamise ja selle edaspidise kasutamise üle kokku leppida.“

Saavutavad maaomanik ja maakasutaja kokkuleppe, siis sünnib koha eraldamine ja edaspidine kasutamine kokkuleppe alusel. Ei lepi maaomanik ja maakasutaja koha eraldamise üle kokku, otsustab selle eraldamist kohalik korraldamiskomisjon.“

Mina arvan, et kui meie viimase lõike sisse jätame, siis meie talitame põhiseaduse vastaselt, sest põhiseaduse järgi on kõik kodanikud seaduse ees üheõiguslikud.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Ühelgi neist maakasutajatest ei ole lepinguid maa omandamise peale, vaid neil on ainult tähtajalised rendilepingud ja loomulikult teab iga maakasutaja, et kui tema rendileping lõpeb, siis ei tule tema vahetõttu enam korraldamisele selle seaduse järgi, sest selle seaduse teostamine kestab ainult teatud aastad. Hiljem sarnane maaküsimuse lahendamine, nagu senni aluseks oli popsikohtade loomisel, enam ette tulla ei tarvitse, sest vastavate novellide läbi kõrvaldati keeld, maad müüa sennistele kasutajatele.

Sellepärast peab arvama, et väga vähe leidub neid, kes ei läheks kasutama kokkuleppe võimalusi, millele käesolev seadus nii öelda raami tõmbab. Teisest küljest aga arvas maakomisjon, et kui meie murraksime lepinguid, siis võib seaduse vastu samuti vaielda, nagu hiljuti kõne all oli Uulu-Surju rentnikkude küsimus. Siis kõneldi samast tiivast, kuhu ka härra Tamm kuulub, kõikide lepingute kasuks, olgugi et nende lepingute põhjal maa saaks linnainimeste kätte, kes iseenesest mitte maaharijad ei ole ning kes seda maad võivad edasi rentida. Põhjustel, et ei tuleks jälle tõendust, nagu tahaks maakomisjon mingisugust revolutsiooni teha ja erakokkuleppeid tühistama hakata, jäeti see käesolevasse seadusesse sisse.

Juhataja J. Zimmerman: Käesoleva paragrahvi kohta on ainult üks parandus rkl. Tamm'e poolt. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 24 häält, vastu 38 häält — seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 18. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 18 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 19. Käesoleva seaduse alla kuuluvate maade korraldamine või eraldamine sünnib maakorraldusseaduses ettenähtud korras.

Maa korraldamise kui ka maa eraldamise kulud, mis maakorralduse seaduses ette nähtud, kannab korraldamise või eraldamise nõudja. On käesoleva seaduse § 1. p. 2. ja 3. ja märkuses ettenähtud maade korraldamisega seotud ka peakoha korraldamine, kannavad mõlemad pooled kulud vastavalt nende koha juures tehtud tööle.

J. Teetsov (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Siin on käesoleva paragrahvi juurde II lugemisel tehtud rkl. Kärner'i poolt ettepanek, mis järgmine on: „Väikemaapidamistele Saare maakonnas, kelle omanikud või kasutajad (§ 1. p. p. 2,3 ja märkus) maaseaduse põhjal maad saanud ei ole, või kellel mujal üle 5 hektaari kõlbulikkude maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks ei ole, planeeritakse omaniku või kasutaja soovil külakonna- või läheduses olevatest era-, kogukonna-, asutuste-, või riigimaadest maad juurde maakorralduse seaduses ettenähtud korras järgmisel määral: kui korralduspiirkonna talude keskmine suurus 25—50 hektaari — kunni 5 hektaari, sealhulgas vähemalt 2 hektaari kõlbulikkude heinamaad, kui aga talude suurus üle 50 hektaari — kunni 8 hektaari, sealhulgas vähemalt 3

hektaari kõlbulikku heinamaad.“ Selle paranduse kohta oleks mul järgmist tähendada olnud. (A. Anderkopp, töer: See on järgmise paragrahvi kohta.) Siis lõpetan ja jätan oma kõnet § 20. arutamise juures.

K. Tamm (põl): Ma teen § 19. kohta ühe väikese parandus-ettepaneku, mis lühendab seda paragrahvi nii, et jääks teises lõikes teine lause välja. Panen ette, paragrahv vastu võtta järgmiselt: „Käesoleva seaduse alla kuuluvate maade korraldamine ja eraldamine sünnib maakorraldusseaduses ettenähtud korras.

Maakorraldamise kui ka maaeraldamise kulud, mis maakorraldusseaduses ette nähtud, kannab korraldamise või eraldamise nõudja“. See oleks loomulik, et asjasthuvitatu ka kulud kannab. Ja peale selle on ka aruandja toonitanud, et seda ei ole tarvis nimetada, et kasutatavast maast antakse, see on nii kui nii selge. Ja kui ainult kasutatavast maast antakse, ja mitte teisest paigast, siis ei pruugi muust rääkida, kui ainult sellest, et nõudja kannab kulud, sest siis selle terve koha korraldust ette ei võeta.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Paragrahv, nii nagu mina ta ette kandsin, käsitab neid juhtumisi, kus kõrvalkohtade eraldamine võetakse käsile ühes lapimaade korraldamisega Saaremaal. Sellepärast on täitsa loomulik, et nii ühe kui teise kallal tööd tehakse ja vastavalt sellele tööle maasaajad kulusid kannavad. Mina toetan komisjoni ettepanekut.

Juhataja J. Zimmerman: Panen rkl. Tamm'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele § 19. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 19. vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 20. Korraldamisele määratud maad eraldatakse sennise kasutamise suuruses, kuid rendikohad mitte üle 50 hektaari, võimalikult ühes tarvilikkude majapidamise hoonetega, käesoleva seaduse § 1. p. p. 2. ja 3. ettenähtud maad mitte üle 5 hektaari põllu-, õue- ja aiamaaga.

Need ülemäärad ei ole maksvad § 1. p. p. 2. ja 3. ettenähtud paranduse alusel kasutatavate maade kohta.

Väikemaapidamistele Saare maakonnas, kelle omanikud või kasutajad (§ 1. p. p. 2., 3.

ja märkus) maaseaduse põhjal maad saanud ei ole, või kellel mujal üle 5 hektaari kõlbulikku maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks ei ole, planeeritakse omaniku või kasutaja soovil külakonna- või läheduses olevatest era-, kogukonna-, asutuste- või riigimaadest maad juurde maakorralduse seaduses ettenähtud korras järgmisel määral: kui korralduspiirkonna talude keskmine suurus 25—50 hektaari — kunni 5 hektaari, seal hulgas vähemalt 2 hektaari kõlbulikku heinamaad, kui aga talude suurus üle 50 hektaari — kunni 8 hektaari, seal hulgas vähemalt 3 hektaari kõlbulikku heinamaad.

A. Jõeäär (stp): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut: paragrahvi lõppu juurde võtta kolmas lõige järgmise sisuga: „Käesoleva seaduse § 1. p. p. 2., 3. ja märkuses tähendatud väikemaapidamistele, mis vähemad kui 10 hektaari kõlbulikku maad, planeeritakse kasutaja soovil peakohast ehk naaberuses või läheduses asuvatest era-, kogukonna-, asutuste- või riigimaadest puuduv osa karja- ja heinamaad juurde.“ Põhjendused on minu poolt üksikasjaliselt juba II lugemisel ette toodud, neid ma siin praegu enam kordama ei hakka. Aga ma tahaksin toetada II lugemisel vastuvõetud parandust, mida rkl. Kärner esitas, mis käsitab Saare maakonnas asuvatele väikemaapidamistele maade juurdeandmist. Saaremaal on olud veidi teistsugused kui mannermaal ja seal on, nagu siin juba II lugemisel tähendatud, tuhandete viisi perekondi väikemaapidajaid, kellel on natukene põllumaad, kuid karjamaad ja heinamaad polegi. Saavad nemad elada ainult selle tõttu, et nende loomad praegu käivad ühistel karjamaadel, mida aga nüüd hakatakse krunti panema maakorralduse seaduse alusel. Kui teatavaks sai, et Riigikogus maakorralduse seadus, samuti popsise seadus arutusele tuleb, siis saatsid need Saare maakonna väikemaapidajad sadade viisi märgukirju niihästi põllutöoministeeriumile, Riigikogu juhatusel kui ka rühmadele. Mul on siin üks kaust sarnaseid märgukirju, ja neis märgukirjades kirjutavad nemad järgmist: „Kui seadus sarnasel kujul vastu võetakse, mille järgi kavatakse kruntimisel vabadikude kohad välja mõõta nende tegeliku kasutamise suuruses, siis satuksid vabadikud väga raskesse ja peaaegu väljapääsemata seisukorda. Nii kui ligipandud andmetest maa-suuruse, elanikkude ja loomade arvu üle näha, on vabadikud võrdlemisi oma maa suurusega õige rohkesti loomi pidanud, selle abil karjamaaservadest neile antud maalapikesi väetanud, viljakandvaks maaks muutnud ja oma perekondi üleval pidanud. See oli võimalik

ainult selle tõttu, et loomi toideti ühistel karjamaadel ja pärast niitu heinamaadel. Mõisate planeerimisega, kus suur osa vabadikke maast ilma jäi ja ühtlasi võimaluse kaotas mõisast heina- ja karjamaad saada, muutus seisukord juba palju raskemaks. Kui ka talude maad krunti pannakse, ei ole vabadikkudel enam loomi kuskile panna. Kokkulepet omanikkudega on väga raske saada, nii kui tegelik elu näitab.

Kruntimise korral oleks tingimata vaja eraldada vabadikkudele tarvilik maa-ala, mis neile võimaldaks vähemalt praeguse loomade arvu ülevõlpidamise. Kohalikke olusid, maa headust ja vabadikkude arvu, samuti maade suurust silmas pidades, oleks vaja iga vabadikkoha jaoks välja mõõta heina- ja karjamaad 5 kunni 10 tiinu.“ Riigikogus vastuvõetud parandusega on see suurus palju väiksemaks tehtud. „Vastasel korral oleksid vabadikud sunnitud oma majapidamisi hävitama, ja kuna kogukondadel puudub võimalus sarnasele rohkearvulisele elanikkude hulgal toetust anda, ootaks perekondi praegusel raskel majandusliku kriisi ajajärgul näljasurm. Kuna üldiselt kokku võttes Saaremaa maakonnas vabadikkude arv, kes mõisatest maad ei saanud, üle poole elanikkude arvust välja teeb, oleks sarnane kümnete tuhandete elujõu hävitamine mitte ainult rahvamajanduslikust seisukohast, vaid ka riiklikust väga soovimata ja äärmiselt kahjulik.

Kõike seda silmas pidades palume meie, allakirjutajad, eelpoolnimetatud seaduse arutusel ja kokkuseadmisel seda täiendada määrusega, et vabadikukohtade kruntimisel meie heina- ja karjamaad ligi saaks antud sedavõrd, et vabadikkoha suurus 5—10 tiinu välja teeb.“

Nendele märgukirjadele olid juurde lisatud andmed perekonnaliikmete arvu ja loomade arvu kohta ja nendest andmetest selgub, et iga kahe vabadikkoha peale tuleb 1 hobune ja iga vabadikkoha peale 1 lehm ja suuremal arvul lambaid. Niisugusel korral, kui neile võimalust ei anta neid loomi edasi pidada, tuleksid loomad kas maha müüa või ära hävitada ja selge on, et selle all rahvamajandus üldiselt kannataks ja nende vabadikkude seisukord muutuks täitsa väljapääsematuks. Elu nende väikeste maapidajate kohtade peal nõuab muidugi nende pidajatelt väga palju tööd ja vaeva selleks, et perekonnal hinge sees hoida. Isegi Saaremaal taluperemeestel, kellel väiksed talud käes on, ei ole see elu sugugi roosiline. (K. Tonkman, põl: Kui suur on kõigeväiksem koht?) Seal on maaheaduse järele, kõige suuremad on 150-tiinulised ja mõned on ka 200-tiinulised, keskmiselt läbi

on need kohad 35—50 tiinu suurus. (K. Tonkman, põl: Kas need on hädas seal?) Need ei ole küll hädas, aga need peavad hommikust õhtuni töötama, et omal hinge sees hoida, Aga seda raskem on elu väikestel vabadikukohtadel, mille pidajad küll on krepoteeritud omanikud omal kohtadel, kuid neil on ainult umbes üks tiin põllumaad, kuna karjamaad ning heinamaad ei ole sugugi. Sennijani oli elu neil võimalik selle tõttu, et seal küladel olid ühised karjamaad, kus kõik said oma loomi pidada. Kui maid juurde ei anta, siis hävinevad lihtsalt need kohad, ja need inimesed muutuvad ühiskonnale koormaks, sest praegu nad välja rännata ei saa. Mis nendest siis saab? Nead peavad lihtsalt mingisuguse asutuse käest siis abi saama. Mina arvan aga, et see ei ole riiklikult soovitav ja sarnases ulatuses sünnitaks see tõepoolest väga suuri ja peaaegu ülepääsemata raskusi. Ma loodan, et neil põhjustel jääb Riigikogu selle paranduse juurde, mida tema II lugemisel vastu võttis, see parandus on kohalikkude olude tõttu ilmingimata tarvilik.

Juhataja **J. Zimmerman**: Väljaspool järjekorda on sõna aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Mina teen ettepaneku, välja jätta § 20-da lõpus, kus on öeldud „kui korralduspiirkonna talude keskmine suurus 25—50 hektaari — kunni 5 hektaari“ sõna „keskmine“. Sõna „keskmine“ on siin üle-arune ja see on puht redaktsiooniline parandus.

Juhataja **J. Zimmerman**: Loen selle paranduse redaktsiooniliseks.

J. Teetsov (põl): Teen ettepaneku, § 20-da lõpulõige välja jätta ja seda väljajätmist põhjendan järgmiselt: Viiendas reas on tähendatud „planeeritakse omaniku või kasutaja soovil külakonna...“ meil Saaremaal ei ole niisuguseid külakonna maid, vaid need on Eestis ainult vist Petserimaal veel olemas. Kui küla kasutab maid ühiselt, ega sellest ei või järeldada, et need külakonna maad on; siin on lihtsalt ühiselt kasutatava maaga tegemist, kus hulgas igal taluomanikul on teatav arv tiinusid kindlasti talukoha järgi ära tähendatud, kuid mis veel senni on üksikult eraldamata ja koos kasutatakse. (Hulgalised vahelhüüded rkl-te A. Jõeäär'i, A. Kärner'i ja O. Gustavson'i, stp poolt.) Mina ei tea, kuidas võidakse nõnda asja ette tuua, sest meil ei ole Eesti osas külakonna maid enam olemas.

Kui vaatame edasi seda paragrahvi, siis loeme: „...riigimaadest maad juurde maa-

korralduse seaduses ettenähtud korras järgmisel määral: „Pea teile ütlemata, et maakorralduse seaduses ei ole ette nähtud maa võõrandamist. Selles seaduses on ainult öeldud, et pannakse krunti lapimaad, aga ei võõrandata. Seal ei räägita sugugi omanduse piiride muutmistest. Mina ei tea, kuidas sarnast seaduseparagrahvi mõeldakse siin ellu viia, sest see on vastolus maakorralduse seadusega.

Edasi, kui võetakse 25—50 hektaari suuruse koha küljest kunni 8 hektaari maad ära ja seal hulgas peab olema vähemalt kolm hektaari kõlbulikku heinamaad, siis, minu härrad, kui nii kaugele minnakse selle võõrandamisega, siis pean tähendama, et siin on tõesti kommunistlikkude võtetega tegemist. Kas teie teate, mis see tähendab Saaremaa talupidajale, kui teie tema talukoha küljest 3 hektaari kõlbulikku heinamaad ära võtate. Sellega teie lõhute lihtsalt viletsal alusel seisvaid talupidamisi. Praegu siin tähendas rkl. Jõeäär, et Saaremaa talumajapidamised on nõrgal alusel, ja nüüd tahate veel neil maad käest ära võtta. Mis teie tahate siis sinna asutada, kas popside riigi või? Mu härrad, teie praegu selle popside juures maade eraldamist põhjendate küll neile alustele, et kes selle maa on ise üles harinud, ning kellel oma ehitused selle maa peal on. Aga missugused alused on teil Saaremaal heinamaa võõrandamise suhtes? Teie vist kujutate Saaremaa majapidamist ette kui härjanahka, et kui nüüd vabadikkudel on maad tarvis, siis muud kui võtame taludel tükid küljest ära. Kas teie arvate, et selle 8 hektaari maaga, mis teie talude küljest ära võtate, vabadikud õnnelikuks teete. Ei sugugi, sest see maa-ala neid veel ei rahulda ja ka ära ei elata. Teie seote nad küll kinni selle väikese maalapikese juurde, kuid see neid ei elata ning sealt juurest ei saa tema ka mujale tööd otsima minna. Edasi, siis on veel ettepanekus tähendatud sõnad „kõlbulik heinamaa“. Mis mõistate teie selle „kõlbuliku heinamaa“ all? Meil on mitmet liiki heinamaid olemas, nagu näiteks — sooheinamaad ja siis veel koplheinamaad, kuid öelge, missugune on siis nendest see kõlbulik heinamaa ja missugune seda ei ole? Siin on ette toodud niisuguseid segaseid ja seletamatuid mõisteid, mis täiesti vastuvõtmatud; loodan, et Riigikogu seda tõsiselt võtab ja selle viimase lõike § 20-ast välja jätab.

A. Vomm (stp): Ma teen ettepaneku, § 20 vastu võtta järgmiselt: „Korraldamisele määratud maad eraldatakse; rendikohad mitte üle 50 hektaari, võimalikult ühes tarvilikkude majapidamiste hoonetega, käesoleva seaduse

§ 1. pp. 2. ja 3. ettenähtud maad mitte üle 5 hektaari põllu-, õue- ja aiamaaga ja tarviliku osa heinamaaga.

Need ülemäärad ei ole maksivad...“

O. Liigand (rhv): Ma kordan oma teisel lugemisel tehtud ettepanekut: „§ 19. esimese lõike viimases reas sõnad „põllu-, õue- ja aiamaaga“ kustutada ja nende asemele võtta sõna „kogusuuruses“. Motiivid tõin ma ette teisel lugemisel. Lühidalt tähendaksin veel ainult niipalju, et vabadikukohte asutatakse ikka kõrvaltööharuna, ja sellepärast ei oleks põhjust neid kohti liiga suureks jätta sunduslikul teel, vaid kui tahetakse neid suuremaks jätta või teha, siis tehtagu seda vabal kokkuleppel.

M. Laarman (põl): Rkl. Liigand kordas minu ettepanekut, mille kohta ta teisel lugemisel redaktsioonilise paranduse tegi, nii et teda enam ette kanda tarvis ei ole. Ainult selle ettepaneku põhjenduseks tahaksin ma veel paar sõna rääkida. Riigikogu on võtnud vastu niisuguse määra, et juba 20-hektaariliselt kohalt hakatakse välja lõikama popsi-kohti. Härra Jõeäär luges mõned kirjad ette, kuidas vaadatakse sealtpoolt popsiküsimuse peale ja kuidas see seltskond selle peale reageerib, kellega härra Jõeäär tuttav on. Mul oleks au valgustada teist külge ning mõned ettekanded teha, kuidas need ringkonnad selle peale vaatavad, keda selle seadusega rappima hakatakse, ja ma pean tunnistama, seal on vaated natukene teistsugused. On vana asi, et võtjad kunagi ei väsi, et võtmine on niisugune asi, kus käed väga kergesti tõusevad neil, kes võtmise poole hoiavad. (M. Martna, stp: Aga lahkeid andjaid armastab Jumal!) Härra Martna, mina mäletan enne jõuluid, kui vägevalt Teie selle poolt vaidlesite, et karjamõisad alles jääksid, aga nüüd ütlete Teie, et lahkeid andjaid armastab Jumal. Oleks väga hea, härra Martna, kui Teie oma pühakirjatundmist teisel pool ka tarvitaksite. Ükskord räägiti suurtest majadest, mõelge seal ka lahke andmise peale. (M. Martna, stp: Teie olete ühe kondi saanud, aga juba äranäritud.) Mul on üks kiri, mis on saadetud ühe valla talunikkude poolt, nimelt Seli valla talunikkude poolt. Ma tähendasin juba korra, et seal on vist üle kogu maa kõige väiksemad talud. Seal on talusid, kus 7 popsi ühe koha peal ja nüüd tahetakse sealt neid eluasemekohti võtma hakata selle peale vaatamata, kas koht suur või väike on. Seli mehed ütlevad oma kirjas: „Lähemas tulevikus hakatakse sellekohase seadusega popsnikkudele maid andma meie kruntidest, kus nad praegusel ajal elavad. Meie põllumehed

palume südamest põllumeestekogude esitust sammusid astuda meie huvide kaitseks. Sarnane talude tükeldamine on majanduslikult meile täiesti hävitav ja meie põllukultuurile kahjulik. Meie käes kasutada olevad talukohad on põllupinna suuruse järele väga väikesed ja kui neid talusid veel hakata tükeldama, siis mõjub see hävitavalt meie majapidamise peale, ja meie oleme sunnitud oma majapidamise likvideerima.“ Sarnaseid kirju on mul terve pakk ja mitte sugugi suurkohtade pealt, nagu teie tähendate, suurtelt maaliitlastelt, vaid on kirjasid seal, kus õige tillukesed kohad on, ja need kirjad ei ole ühe ega kahe allkirjaga, vaid terved leheküljed on allkirju täis. Siin on Tahkuranna peremeeste poolt märgukiri saadetud. Tahkuranna elanikkude kohakesed on nii kui Saaremaagi väikestes tükkides. Selle tüki peal, kus talu on, asuvad ka popsid. Kõrvalised maatükid on neil soodest ja kaugelasuvatest merkallastest üles haritud. Need elanikud kaebavad väga kibedalt selle üle, et kui see viimane osa ka veel ära jaotatakse, siis ei jää neil niigi palju maad järele, et seal peal ümber keerata saab. Lugu on nende kehvade kohtadega nõnda, aga ka rikkad nurgad ei räägi teist keelt. Siin kirjutab mulle üks vana tuttav Tarvastust, mis meie kodumaal üks jõukamatest maanurkadest on. Tema ütleb, et ka Tarvastus ollakse nende tulevaste tuulte eest hirmul. Nendel oma hoonetega popse küll palju ei ole, aga lahus talude rendimaid on küllalt. Need inimesed kardavad, et kui tehakse kord uks lahti, siis lükatakse ta pärani lahti ja tunnistatakse kõik popsideks. Seaduses on ju öeldud, et kes pool vakamaad põldu üles harib, siis võetakse see maa talu käest ära. Ja mis tehakse siis nüüd selle hirmuga? Kodust eemal olevad metsad kaovad kui tina tuhka. Laastatakse küll ka rahapuuduse pärast, kuid ka sellepärast, et Jumal teab, mis kõik sünnib. Öeldakse: „Hoiä veel mets mõnele võõrale! Võtan parem ise maha.“ Viimasel turupäeval oli Viljandis palju puid müügil talude metsadest, nii et hale näha. Meie lähedal on mitu talu, kus rendikohakese hooned maha lõhuti, et sel teel ähvardavast hädaohust üle saada. Mitmed tahavad talusid maha müüa ja linna kolida. Niisuguse argtuse üle võidakse küll naerda, kuid põllumeeste kannatus on üldse katkemas. Juba need ennekuulmata sotsiaalseadused ajasid neid ärevile, kuid vaigistus tuli nende seaduste alla kuulujate eneste poolt ja mitte nende isehakanud eestkostjate poolt, sest nende turukauplejate kaubaks ei taha nad endid kaubelda lasta. Teendritele pakuti nende esitajate poolt küll palju rohkem, kuid nad lükkasid selle edeva ja imara kingituse tagasi. Popsid on kõhukamad, nendesse mahub kõik

mis lubatakse, ja sellepärast peab lubajatega ikka veel vähe kaaklema. Aga mis sa kaakled? Oleme katsunud ka, kuid võtjaid on rohkem ja sellepärast ei ole nõuandja soov suuremat maksi. — Ma ütlen veel, et need kirjad on tulnud kahelt poolt, ühed on targast ja kuulsast Tarvastust ja teised Pärnumaa viimasest sopist, kus õige väikesed kohakesed. Aga mõlemal pool, niihästi targas Tarvastus kui ka väikeses Tahkurannas vaadatakse küsimuse peale ühte viisi, et kui nüüd see talude jaotamine läbi viiakse, siis sellega meie edenevale põllumajandusele väga ränk hoop antakse. Sarnaseid kirju on mul väga palju. Ühes kurdab peremees selle üle, et tema pojad on olnud kõik sõdurid ja vabodusristi kangelased, aga nüüd, kus pojad sõjas olid, on tema maa peale popsid asunud. (J. Vain, stp: Kommunistid. — Vahelhüüe paremalt poolt: Hobusevargad.) Ei mitte kommunistid, härra Vain, ega ka just mitte hobusevargad, aga niisugused, kelle kõht nii kaunis suur on. (J. Vain, stp: Halba süües välja veninud.) Ega nüüd kõigil kõhud halba süües suureks pole läinud. Võtjate hulgas on ka palju neid, kellel kõhud head süües suureks läinud. Selle peremehe koha peale on asunud kolm popsi, kes tema majades elavad, ning selle seaduse järgi on väga võimalik, et nad selle maa omale saavad ja selle taluperemehe pojad, vabodusristi kangelased, omale mujalt eluaset otsima peavad. Teie, härrad pahempoolsed, andsite ju selle seaduse vastuvõtmisega niisuguse voli kätte. Teie ütlesite, et see ei ole õige nõudmine, kui meie tahtsime nõudmise üles seada, et nende kohta, kelle pojad vabadussõjast osa võtnud, peab erandi tegema. Teie meelest oli see muidugi väga ülekohtune nõudmine ja võtsite vastu suure hallooga seaduse, et ka need, kes hobuse omandanud, see tähendab mitte raha eest, vaid nii öelda leidnud, maad saavad. (L. Johanson, stp: Nagu mõni mees aktsiaid leiab.) Aga mis seal ikka teha, võtjad on ikka enamuses olnud, aga ma pean seda fakti konstateerima, et niisugune tegevus ärevust sünnitab, ja ma tahaksin näha, kuidas sellest ärevusest tahetakse üle saada, kui hakatakse popsikohtade jaotamisega peale. Vahest räägime tulevikus veel selle üle, aga praegu näib olevat teine lehekülj, mis põllumajandusel ees seisab.

K. Tamm (põl): Mina teen ühe väikese täiendus-ettepaneku § 20. juurde, nimelt lisada esimese lause lõppu sõnad „seni kasutatavast maast“.

O. Liigand (rhv): Mina tahaksin mõne sõna tähendada veel lisaks sellele, mis siin

härä Laarman ette tõi. Ärevus on tõesti suur, kui maad mööda liigid, popsikohtade pärast, ja nagu näha, on põllumeestekogude meestele tõesti tulnud palju niisuguseid ärevaid kirju maalt. Neid on terve rida ära trükitud juba „Kajas“. Mina täiendaksin ainult mõnda kohta neist kirjadest, mida härä Laarman ette ei lugenud. Arvan, et seda, miks ärevus nii suur on popsikohtade pärast, selgitab näiteks see, mis Tahkuranna meeste kirjas pealeselle, mis härä Laarman ette luges, veel on öeldud: „Vist peab Tahkuranna taluperemees, kui popsiseadus maksma pannakse, oma hoonetega ära kolima soosse ja rabasse, sest maad nii palju ei jätku, et popsilgi tema „norm“ täis saaks. Palume, et see eluvõõras seadus mitte vastu ei saaks võetud, kuna ta meie sennised eluasemed ära ähvardab hävitada.“

Seli valla peremehed kirjutavad — need kirjad, mis ma siin tsiteerin, on toodud „Kajas“ nr. 9 tänavusest 13. jaanuarist. Seli kirjal pidada olema 19 allkirja. Seal kirjutatakse: „Milline hävitav tagajärg popsiseadusel oleks nende majapidamiste peale, kui nende talukesed, mis tükeldatud paljudesse osadesse, nii et intensiivne põlluharimine nüüdki äärmiselt raske, veel saaksid uuesti tükeldatud popsiseaduse mõjul“. Ja edasi: „Tani nr. 35 talu krunt on 21 tiinu suur, koduse talu osa kogusuurus 11 tiinu, kuid sellel asub 7 popsi. Kuidas oleks võimalik nüüd sellest igale mehele ta norm kätte lõigata.“ Edasi lõpeb Seli valla peremeeste kirjasisu kirjeldamine „Kajas“ nii: „Kuidas mõeldakse siin neid elujõulisi väikemajapidamisi luua, kui seegi vähene maapala käest ära võetakse.“

Järvamaalt toodud kirjas on algus niiviisi: „Popsiseaduse järgi tulevad lõhkumisele ka meie normaaltalu suurusele vastavad väikemajapidamised. On see tõesti nii? Õieti ei tahaks seda uskuda, õieti ei suudaks seda uskuda.“

Vaadake, talumehed ei taha seda uskuda, et talusid tahetakse lõhkuda. Kui nüüd talumeeste hirm nii suur on talude lõhkumiste pärast, mida ükski seaduseelnõu ei käsita, ja niisugused pikad hirmukirjad ära tuuakse „Kajas“, siis samas „Kajas“ ega ka ta teistes numbrites ei öelda üht sõnagi selle kohta, et sama popsiseadus ette näeb, et korraldamisele määratud maad eraldatakse nende sennises suuruses. Vaadake, siin see koer maetud ongi, mis hirmu teeb. Siin ei kõnelda sõnagi sellest, et popsile, kellel on ainult veerand vakamaad, sellele jääb ka ainult veerand vakamaad, et temal ei ole õigust rohkem nõuda; kellel on pool vakamaad, sellele jääb ka pool vakamaad,

jne. Need samad härrad, kes siin paremal pool istuvad, need härrad õhutavad oma ajalehe läbi mõtet, et vaadake, igapähe tuleb norm täis anda, igapähe tuleb anda 5 tiinu ühes põllu-, õue- ja aiamaaga ja sinna juurde veel heina- ja karjamaa. Vaadake, kui niiviisi maal hirmujuttudega ja tööolude salgamisega õhutamata käiakse igal pühapäeval, ja kui seda sama teeb „Kaja“ igapäev, siis ei ole ime, et ärevus maal suur on. (O. Gustavson, stp: Tonkman lubab püssid paukuma panna.)

M. Laarman (põl): Härä Liigand vaidleb siin ajalehtedega, mina aga täiendaksin härä Liigand'ile, et sel kujul, nagu maakomisjon vastu võttis popsiseaduse, ilmus see „Kajas“. Härä Liigand, sellega on Teie väitel jällegi põhi alt ära, nagu see ikka juhtub Teie jutukestega, kopsti põhjake alt ära. Teil on üldse see õnnetus, härä Liigand, et Teie ei saa oma tõendustega valmis, panete ühe vale aluse ja muidugi kukub terve see ehitus siis kokku. Ma ütlen veel kord, et „Kajas“ on ilmunud popsiseadus, nagu ta maakomisjoni poolt vastu võetud. Teiseks ei võinud keegi teada, missugused normid siin Riigikogus lõpulikult vastu võetakse. Pahemalt poolt tehti ju mitmesuguseid ettepanekuid ja härä Kärner'i ettepanek Saaremaa talude jaotamise kohta võeti ka vastu, mille järele külakonna ja eramaadest popsikohtadele ligi võetakse. Seda muidugi härä Liigand ei kuulnud. Samuti ei kuulnud härä Liigand seda, et pahemalt poolt tehti hulk ettepanekuid selle kohta, kui palju tuleb popsikohale juurde planeerida. Niisamuti ei kuulnud härä Liigand, et paljud nendest ettepanekutest 2 kunni 3 häält enam said. Mina vaatasin nende ettepanekute juures väga teravasti järele ja nägin, et härä Liigand pani omad käed lauale ja laskis minna nii kuis läheb. (O. Liigand, rhv: Muidugi.) Muidugi, vaadake, seal on see „muidugi“. Sellega on sama asi, nagu see Saaremaa härä ütleb, kes hästi piibliga tuttav on, et kes on minu ligimene. Kui ta maale läheb, seal on need armsad ligimesed, seal Tartumaal on kõik armsad ligimesed, aga kui ta siin üles astub, siis ütleb ta, tõmbame põllumehel see viimane nahk maha. Vaadake, niisugune on see Liigand'i ligimene, ja ma kahetsen väga seda ligimest, mis härä Liigand'il on. Härä Liigand tõmbab siin oma ligimesel naha üle ja kodu lubab ta temale kaks nahka peale tõmmata.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on rohkesti räägitud nende

paranduste kohta, mida Riigikogu liikmed ise on teinud, vähem aga selle redaktsiooni vastu, mida mina kui komisjoni aruandja kohustatud olen kaitsma. Ja mina arvan, et nende vaidluste puhul mul eriti ei tarvitse sekka lüüa, ei tarvitse ka hakata märgukirju veel juurde lugema, mis, võib olla, keskmise joone annaksid sellest, missugune vaade meie inimestel käesoleva küsimuse kohta on sel juhtumisel, kui nad teavad, kuidas seaduseelnõu komisjonist välja tuli, ja kui nad ühtlasi teavad, kuidas ta Riigikogus II lugemisel vastu võeti.

Mis puutub eriti nendesse parandustesse, mis käesoleva paragrahvi kohta tehtud, siis on nende vastu juba vaieldud, ja mina peaksin nende kohta veel ära märkima, kuidas nad hääletamisele tuleksid.

Esiteks rkl. Jõeäär'i parandus, kolmanda rea alguses lugeda: „märkuses“ asemel „märkus 2“.

Mis puutub rkl. Liigand'i ettepanekusse viiehektaarilise „kogusuuruse“ kohta, siis see suurus on juba hääletatud, ja mina arvan, et Riigikogu ei too seadusesse vastolusid sellega, kui ta vastu võtab need põhimõtted, mis juba eelmistes paragrahvides vastu võetud, nimelt et maad ei oleks „mitte üle 5 hektari õue-, aia- ja põllumaaga.“ Kui rkl. Liigand'i ettepanek vastu võetakse, satub käesolev seadus vastollu isegi kodukorraga ja tuleksid kodukorra põhjal vastavad seaduse osad kooskõlasse viia.

Siis, mis puutub rkl. Laarman'i väidetes, et kellegi käest veel maad ära võetakse, siis maksavad need väited küll rkl. Jõeäär'i ettepaneku kohta, aga mitte Riigikogu poolt II lugemisel vastuvõetud seaduseelnõu teksti kohta. Kuigi Riigikogu poolt II lugemisel vastuvõetud seaduseelnõu tekst räägib, et inimestele, kes senni maad on kasutanud, nüüd maa välja mõõdetakse, siis on see küll juriidiline maa-saamine, aga mitte faktiline. Maakomisjonis tähendas härra Laarman, et teised tema kaaslased on rääkinud, et Saaremaa popsid on eriti nobedad olnud koduloomi kasvatama ja järelikult on nad palju rohkem külakonna karjamaal oma loomi karjatanud, kui see nende maalapikestele vastab. Ja peab arvama, et kui oleks nendele popsidele loomade arvu silmas pidades karjamaad juurde andma hakatud, siis loomulikult oleksid nad rohkem saanud, kui Riigikogu poolt II lugemisel vastuvõetud seaduseelnõu teksti järgi.

Mis puutub eriti heinamaadesse, siis ei pruugi koondada kogu tähelepanu eramaade peale, kui Saaremaa inimesed, kes asja põhjalikult tunnevad, leiavad, et Saaremaa talud nii-kui-nii viletsad on. Peab arvama, et korralduskomisjonid, kelle kätte maadejaga-

mine antakse, eestkätt otsivad, kas võimalik ei ole maad juurde anda kogukonna-, asutuste- ja riigimaadest, nii nagu meie seda ka seaduse tekstist loeme. On veel maid, mis renditakse lühema või pikema aja peale välja, on samuti veel tagavara-heinamaid, mis üldse veel tükeldamisele tulla võivad, olgu palgamaade näol või mõnel teistsugusel viisil.

Mis puutub rkl. Tamm'e parandusesse, siis ei ole see käesoleva paragrahvi juures tarvilik. Ma ei vaidle paranduses ettetoodud põhimõtte vastu, tähendan aga siin, et seesama mõte, mida härra Tamm oma paranduses käsitab, — nimelt „senni kasutatavad maad“ — on paragrahvis juba sees. Nimelt paragrahvi esimese lause lõpus ja teise lause algusel öeldakse: „korraldamisele määratud maad eraldatakse sennise kasutamise suuruses“, ja kui sennise kasutamise suurus väga mõõduandev on, siis ei saa nõndanimetatud suurest maast mingisugust juttu olla.

Juhataja **J. Zimmerman:** § 20. kohta on tulnud ettepanekud Riigikogu liikmete Jõeäär'i, Vomm'i, Liigand'i, Tamm'e ja Teetsov'i poolt. Ettepanekud panen hääletamisele ettekantud järjekorras. Hääletamisele tuleb rkl. Jõeäär'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Vomm'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i ettepanek. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 29 häält, vastu 39 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Tamm'e ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Rkl. Teetsov'i ettepanekul panen § 20. kahes osas hääletamisele. Esmalt panen hääletamisele rkl. Kärner'i ettepanekul II lugemisel vastuvõetud paragrahvi osa aruandja redaktsioonilise parandusega, mis käib järgmiselt: „Väikemaapidamistele Saare maakonnas, kelle omanikud või kasutajad (§ 1. pp. 2., 3. ja märkus) maaseaduse põhjal maad saanud ei ole, või kellel mujal üle 5 hektari kõlbulikku maad omanduseks või põliseks tarvitamiseks ei ole, planeeritakse omaniku või kasutaja soovil külakonna- või läheduses olevatest era-, kogukonna, asutuste- või riigimaadest maad juurde maakorralduse seaduses ettenähtud korras järgmisel määral: kui korralduspiirkonna talude suurus 25—50 hektari — kunni 5 hektari, seal hulgas vähemast 2 hektari kõlbulikku heinamaad, kui aga talude suurus üle 50 hektari — kunni 8 hektari, seal hulgas vähemalt

3 hektaari kõlbulikku heinamaad.“ (Hääletatakse.) Ettekantud paragrahvi osa vastuvõtmise poolt on 34 häält, vastu 33 häält. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 35, vastu 34 häält, seega jääb viimane lõige sisse. (K. Tonkman, põl: Nüüd hüppas laest läbi.) Nüüd panen hääletamisele § 20. (Hääletatakse.) Poolt on antud 37, vastu 28 häält, seega on § 20 vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!)

Ettepanek on tehtud, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

„§ 21. Käesoleva seaduse alusel korraldatud koht läheb selle kasutaja soovil temale omanduseks väljaostu teel, kui selle koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti kokku ei ole lepitud (§ 18).

Ei ole eraldatud koha pidajal päriajaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, võib rendimaade korralduskomisjon maaomaniku nõudel kohta väljaostu asemel ka rendi alusel kasutamisele määrata kunni pidaja surmani või kohalt lahkumiseni.

Koha rendiks arvatakse 4% käesoleva seaduse § 22. alusel kindlaksmääratud koha hinnast, kuna teised renditingimused rendimaade korralduskomisjoni poolt kindlaks määratakse vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele.

Samadel alustel jäetakse sennistele kasutajatele rendile need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus kolme kuu jooksul, arvates selle seaduse jõusseastumisest, vastava linna omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks linna administratiivpiiri laiendamise, suvituskohtade ja aialinnade asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks.“

Ma juhin tähelepanu selle peale, et Riigikogu võttis vastu § 1. märkuse, kus omavalitsustele jäetakse ettepanekute tegemise ajaks 1 aasta, sellepärast panen ma ette ka siin restaupeerida endist tähtaega — 1 aasta. (A. Anderkopp, tõer: See on vastolus.)

M. Juhkam (tõer): Teen ettepaneku, võtta § 21. viimaseks lõikeks: „Ei ole vabadikukoha omanik kogukond ega asutus, siis tasub korralduskomisjoni poolt määratud ostuhinna omanikule riik kolme aasta jooksul, see-

juures $\frac{1}{3}$ esimese aasta vältusel. Võlgujäänud ostusumma pealt maksab riik maaomanikule seadusliku protsendi. Vabadik maksab ostuhinnana riigile $\frac{2}{3}$ viimase poolt maaomanikule makstud ostuhinnast. Nimetatud summa pealt maksab vabadik riigile seaduslikku intressi ühes kustutusprotsendiga 1% aastas. Vabadikul on õigus ka kiiremas korras tasuda oma ostuvõlga või maksta seda korraga sellekohaste Vabariigi Valitsuse poolt väljaantavate määruste põhjal.“

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 21. järgmisel kujul vastu võtta: „Käesoleva seaduse alusel korraldatud koht läheb selle kasutaja ehk omaniku ehk nende mõlemate soovil kasutaja omanduseks väljaostu teel, kui selle koha edaspidise kasutamise viisi kohta poolte vahel teisiti kokku ei ole lepitud (§ 15).

Ei ole eraldatud koha pidajal päriajaid esimeses ega teises sugulus- või hõimlusastmes, võib rendimaade korralduskomisjon maaomaniku nõudel kohta väljaostu asemel ka rendi alusel kasutamisele määrata kunni pidaja surmani ehk kohalt lahkumiseni.

Koha rendiks arvatakse 5% käesoleva seaduse § 19. alusel kindlaksmääratud kohahinnast, kuna teised renditingimused rendimaade korralduskomisjoni poolt kindlaks määratakse vastavalt riigimaade kohta maksvatele renditingimustele.

Samadel alustel jäetakse sennistele kasutajatele rendile need kogukonna päralt olevad maa-alad väljaspool linnade administratiivpiire, mis Vabariigi Valitsus kolme kuu jooksul, arvates selle seaduse jõusseastumisest, vastava omavalitsuse ettepanekul määrab maatagavaraks sellekohase omavalitsuse üksuse administratiivpiiri laiendamise, suvituskohtade ja aialinnade asutamise või muu heakorra ülesannete täitmise jaoks.“

Mis puutub esimesse lõikesse, siis leian mina, et mitte ainult kasutaja soovil ei tule kasutajale omanduseks eraldada tema käes omanduseks olevad maad, vaid et seda tuleb teha ka peakohaomaniku soovil, sest peakohaomanikul, kui ta naeruväärt väikest renti saab, peaks õigus olema ka nõuda, et rentnik siis parem muutuks omanikuks. Nii et tuleks maaomaniku huvisid ka tähele panna ja mitte ainult selle kasutaja huvisid.

Mis kolmandasse lõikesse puutub, siis leian mina, et ei oleks ka palju, kui rent välja teeks 5% sellest hinnast mis kohale hindamise juures määratud on. Siis, mis puutub kolmandasse lõikesse, siis minu ettepanekud sihivad sinna poole, et mitte linna omavalitsustel üksi ei peaks olema õigus ettepanekuid teha suvituskohtade asutamise suhtes, vaid sama

õigus peaks olema ka maakonnaõukogul, maakonna omavalitsustel, sest suvituskohad suuremalt jaolt asuvad maakondade piirides, mitte linnade piirides. Nii et päris loomulik on, et meie igasugustele omavalitsustele, ma mõtlen muidugi kõigepealt maakonna omavalitsuste peale, peaksime need õigused andma, ja et ka maatagavarade määramises tuleks teine kord määrata ja anda see õigus mitte ainult linnadele, vaid ka teistele omavalitsustele.

A. Anderkopp (töer): Seaduse tehnilises mõttes on parem, kui rkl. Juhkam'i ettepanek, kui ta vastu võetakse, ei tuleks mitte § 21. viimase lõikena, vaid vastu võetaks iseseisva paragrahvina. Sellepärast teen ettepaneku, kui see ettepanek vastu võetakse, siis võtta ta iseseisva paragrahvina ja paigutada pärast § 22-st.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on rkl. Vain'il.

J. Vain (stp): Tähendasin, et tuleks kooskõlla viia § 1. märkus ja kõnealolev § 21, nimelt selle tähtaja mõttes, mis omavalitsustel ja Vabariigi Valitsusel oleks selleks, et kindlaks määrata maa-alasid, mis tarvis võivad minna administratiivpiiride laiendamisel. Siis tähendati vahele, et tuleb kooskõlla viia § 1. märkus § 21-ga. See on muidugi kodukorra seletamise küsimus, ja mina ei tahaks sel korral kodukorda seletama hakata. Tahaksin ainult tähendada, et ei ole sugugi põhjust karta, et sel juhtumisel, kui seaduseelnõu maksmahakkamist üks aasta Vabariigi Valitsusele ja omavalitsustele aega on antud nende otsuste tegemiseks, et siis võiks seaduse teostamine võimatuks saada, sellepärast et seaduse täitja käesoleval korral on vähemalt komisjoni esimees, kes Vabariigi Valitsuse poolt määratud ja põllutööministeeriumi ametnik. Juba see tähendab, et võidakse väga täpselt silmas pidada määrusi, mida Vabariigi Valitsus antud seaduse põhjal annab. Teisest küljest ei ole sugugi tarvilik, et küsimuse peab otsustama enne, kui üks aasta oleks seaduse maksmahakkamisest möödas. Seaduses on öeldud, et esiteks läheb teatud aeg ära kuulutamiseks, selle järele kolm kuud registreerimiseks, siis kaks nädalat valimise peale ja sellega on vähemalt neli ja pool kuud mööda läinud. Ja nelja ja poole kuu pärast alates hakatakse vastu võtma soovivaldusi. Sest see teadaanne, mis omal ajal esitati, märkis ära, et sarnane koht olemas on. Peale selle on veel ära tähendatud, millal komisjon soovivaldused ära otsustama peab, ja viimane tähtaeg on kaugelt üle aasta. Seega ei ole siis üks aasta vastolus sellega, et omavalit-

sustele anda aega selleks, et nad võiksid teatud maa-alasid reserveerida ja teisest küljest komisjoni eraldamise tööd tehniliselt läbi viia. Minule näib, et valitsusele oleks tarvis kindel kava, täpselt valmistatud maakaartid, sellekohased vastavad ettepanekud, mitte ainult omavalitsuste täidesaatvate organide, vaid ka otsustavate organide, see tähendab linnavolikogude poolt. Kõigi nende otsuste tegemiseks on aga tarvis tükk aega, ja sellepärast arvan mina, et palju kasulikum on võtta tähtajaks 1 aasta aga mitte 3 kuud.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Mind paneb imestama, kuidas härra Vain selle paranduse vastu vaidleb, mis temal, kui aruandjal, peaks eestkätt vastuvõetav olema. Milles seisab paranduse sisu? Praeguse seaduseelnõu järgi, nagu komisjon seda ette on pannud, on ära tähendatud üheaastane tähtaeg, mille kestel Vabariigi Valitsus määrab ära maa-alad, mis kuuluvad linnade ja alevite raioonidesse ja kust ei saa käesoleva seaduse põhjal maid eraldada. Loomulik on, et kui Vabariigi Valitsusele üks aasta see õigus tarvitada antakse, siis ei saa keegi neid maid välja andma hakata enne seda tähtaega. Kuid seadus kõneleb aga, et kolme kuu jooksul maatahtjad ennast üles peavad andma. Kui tulla § 7. juurde, siis peab ütlema, et seda ei saaks muidu üldse teostada, kui käesoleva paragrahvi juures tehtud parandust vastu ei võeta. Missugune on see kord, mida § 7 ette näeb? See kord, mida § 7 ja järgnevad paragrahvid ette näevad, on nimelt see, et kuu aja jooksul pärast käesoleva seaduse maksmahakkamist, kutsuvad vallavalitsused avalikkude kuulutustega kõiki isikuid, kellel käesoleva seaduse põhjal õigus on oma vahekordi lahendada, kolme kuu jooksul registreerima vallavalitsuses. Maasoo-vija ei tea, kas tal on õigus maad saada või mitte, sest selle määrab ära ju Vabariigi Valitsus. Ja nii ei saa ta kolme kuu jooksul kuidagi teada anda, sest ta ei tea, kas tal selleks vastav õigus on. Vallavalitsused kutsuvad ülesse esitajaid valima, aga maapidajad ei saa esitajaid ise üldse valida enne Vabariigi Valitsuse otsust. Sellepärast peab need 3 kuud sisse võtma, siis on maasaajal õigus omale esitaja valida ja selle kaudu ennast esitada. Kui aga võtame käesolevas paragrahvis tähtajaks 1 aasta, siis ei saa nendele inimestele üldse võimalust anda minna end registreerima, sest nad ei tea, kas neil üldse on maasaamise õigusi või mitte, sest siin on teatud tähtaeg ette nähtud ja selle möödumisel on tema juba hiljaks jäänud. Kõigil neil põhjustel on paratamata, et see väike viga, mida maakomisjonis tehti, parandatakse ja 1 aasta asemel 3 kuud sisse võetakse.

Juhataja **J. Zimmerman**: Sõna on rkl. Vain'il.

J. Vain (stp): Pean ära märkima, et registreerimine ei tähenda midagi muud kui oleva fakti paberile panemist. (A. Anderkopp, töer: Ega mina ei saa registreerima minna, mind visatakse välja.) Mind niisamuti; ja kui meie kahekesi koos läheme, siis visatakse meid mõlemaid välja. Registreerimise juures ei tee vastav asutus midagi muud kui kannab paberile, et on olemas niisugune ja niisugune maakasutaja, ta on ilmutanud oma soovi valimistele minna. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, töer poolt.) Kuulge, härra Anderkopp, ega see veel ära ei näita, kas komisjon temale tulevikus maad annab või mitte. Kõik need, kes valimistele lähevad, ei ole veel maasaajad, neist võib veel võib olla üks jagu välja kukkuda mõnel kitsendaval põhjustel. Minul ei ole selle vastu midagi, et see registreerimine viiakse läbi 3 kuu kestel, kui Riigikogu seda tahab.

Juhataja **J. Zimmerman**: On tehtud ettepanekud Riigikogu liikmete K. Tamm'e, Juhkam'i, Anderkopp'i ja Vain'i poolt. (K. Virma, stp: Milles rkl. Vain'i ettepanek seisab? Aruandja J. Vain: 3 kuu asemel lugeda 1 aasta.) Asun rkl. K. Tamm'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtav enamusega on ettepaneku vastu, — seega on ettepanek tagasi lükatud. Asun rkl. Juhkam'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun rkl. Anderkopp'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Seega on otsustatud rkl. Juhkam'i ettepanek § 21. kohta võtta iseseisvaks paragrahviks, paigutades seda § 22. järgi. Asun rkl. Vain'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 21. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 21 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 22. Kui maaomanik ja eraldatava maa-kohta kasutaja omavahel maakoha, hoonete ja päralduste hinna kohta kokku ei lepi, määrab selle korralduskomisjon alustel ja suurus, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta, maha arvates sealjuures seda väärtust, mis koha kasutaja või tema eelkäija viimase 20 aasta jooksul maa ülesharimise, maaparanduse või

mõnel muul teel tema käes kasutada olnud maa esialgsele väärtusele juurde lisanud ja mis praegugi koha väärtust endisega võrreldes tõstavad, kui maakasutaja sarnaste tööde eest ei ole tasu saanud olgu rahas, materjaalides, rendivaba oleku näol, rendikergenduse või mõnel muul teel.

Ostuhinna tasumine sünnib kas korraga või osade kaupa poolaasta maksudena.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, mida ma osalt juba teisel lugemisel tegin, võtta § 22. asemele kaks paragrahvi, nimelt § 22 ja § 22-a, mis järgmiselt kõlaksid: „§ 22. Kui kogukonna- ja asutustemaade suhtes maaomanik ja eraldatava rendikoha kasutaja omavahel maa, hoonete ja päralduste hinna kohta kokku ei lepi, määrab seda korralduskomisjon: alustel ja suurus, nagu see ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta. On aga vabadikukoha omanik füüsiline isik ja ei lepi see eraldatava vabadikukoha kasutajaga hinna kohta kokku, siis määrab korralduskomisjon hinna õiglase hindamise põhjal.

Taluosade suhtes, mis on saadud päranduse jagamisel, lahendab korralduskomisjon asjaosaliste isikute vahekordi õiglase äranägemise järgi.

Kohahinna määramisel võtab korralduskomisjon arvesse ka selle kahju, mis koha eraldamine peakohale sünnitab.“

Peale selle § 22-a:

„§ 22-a. Kogukonna- ja asutuste renditalude omandajad tasuvad ostuhinna neilsamadel alustel ja tähtaegadel, kui asunikud-riigirentnikud. Võlgnikul on õigus võlga enne kindlaksmääratud tähtaega tervelt või osalt tasuda. — Need summad, mis pärandusosadena saadud talude osade eest maksta tuleb, saavad makstud korralduskomisjoni poolt määratud alustel ja korras, kusjuures intress ja kustutussumma kokku ei tohi üle 6% aastas välja teha.“

Juhataja **J. Zimmerman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Ma pean nende paranduste kohta tähendama, et erilist kahju peale väärtuse ei saa kõrvalkoha eraldamine peakohale teha, sest kui majapidamine on juba peakoht eraldi ja ka kõrvalkoht eraldi aastate kestel. Sellepärast võiks rääkida ainult väärtusest, mis eraldataval maal on, mida hinnata tuleb ja mida ka maasaaja loomulikult tasuma peab, nii et ei ole põhjust sellekohast parandust seadusele juurde võtta.

Mis puutub parandusesse, mis uuesti jälle välja tõstab ja eraldab kogukonna-, asutuste- ja rendimaade tarvitajaid teistest maade tarvitajatest, siis selle kohta on Riigikogu oma seisukoha võtnud ja teeb seda siin ka seaduse kui terviku pärast edasi.

Juhataja J. Zimmerman: Rkl. K. Tamm'e poolt on esitatud kaks ettepanekut, nimelt § 22 ja § 22-a. Asun rkl. Tamm'e poolt esitatud § 22. hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, vastu — 38 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud. Asun rkl. K. Tamm'e poolt esitatud § 22-a hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 22. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 22 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 23.

§ 23. Maakoha hind ja selle tasumiseks määratud poolaasta maksud ühes võla pealt võetavate protsentidega kantakse vastavalt võõrandamise- või rendilepingusse Eesti kroonides.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 24. Kohaostmisel võlgujäänud summa kindlustatakse kinnistusraamatus esimese obligatsiooniga. Võlg tasutakse ühesuurustes osades hiljemalt 36 aasta jooksul poolaasta maksudena. Võlgnikul on õigus võlga enne kindlaksmääratud tähtaega tervelt või osalt tasuda. Võlguoleva osa pealt maksab võlgnik 5% intresse ja kustutusprotsent vastavalt kustutaja vältusele.

O. Liigand (rhv): Kordan oma II lugemisel tehtud ettepanekut § 24. juurde, nimelt: „§ 24. teises reas sõnade „võlg tasutakse“ järel juurde lisada sõnad: „riigi maapanga abiga“... ja paragrahvi lõppu täiendada uue lausega: „Väljaostusumma maaomanikule tasutakse hiljemalt kolme aasta jooksul ostu-müügi lepingu allakirjutamise päevast arvates.“

Motiivid tõin ma ette juba II lugemisel. Siis tähendati selle peale, et ei olla õige riigi maapangast laenata endistele rentnikkudele, kes tahavad maad välja osta omavalitsuste või asutuste käest, misjuures sellele umbes niisugune mõte püüti anda, nagu läheks see laen kogukondade ja asutuste toetamiseks. Mina juhiksin tähelepanu selle peale, et maapanga laen ei lähe omavalitsuste ja asutuste toetamiseks, vaid kohtade väljaostjate rentnikkude toetamiseks kohtade väljaostmisel.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Lõpusõna ma ei tarvita, kuid pean ainult tähendama, et on tarvis käesoleva paragrahvi teksti natukene parandada. (M. Laarman, põl: Hakake aga otsast peale, segamini ta oli enne, nüüd läheb päris segamini. A. Anderkopp, töer: Ei ole segamini, päris selge on.) Nimelt tuleks § 24-da teise lause algus võtta järgmiselt: „Kogukonna- ja asutuste-maadest eraldatud maade võlg.“

Juhataja J. Zimmerman: Tehtud on kaks parandust. Üks rkl. Liigand'i poolt ja teine redaktsiooniline — aruandja poolt. Kui aruandja redaktsioonilise paranduse hääletamist ei nõuta, siis ei pane ma teda eraldi hääletamisele. Asun rkl. Liigand'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 24 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 24 vastu võetud.

Aruandja J. Vain (loeb):

„§ 25. Käesoleva seaduse § 1. p.p. 2. ja 3. ja märkuses ettenähtud kinnisvarade müümisel vabastatakse see kõigist peakoha peale ingrosseeritud võlgadest. Leiab võlausaldaja, et peakohale ülejäänud maa tema võlgu ei kindlusta, on tal õigus kuue kuu jooksul teadaande ilmutamisest „Riigi Teatajas“ arvates, nõuda võla tasumist vastavalt eraldatud kinnisvara hinnale, mida maakasutaja kohustatud maksma peakoha omanikule. Peakoha omanikul on õigus võla tasuks anda ostjalt saadud (§ 24) selle koha obligatsioone.“

Juhin tähelepanu selle peale, et käesoleva paragrahvi esimeses reas tuleb „märkuses“ asemel lugeda „märkus 2.“

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 25 järgmisel kujul vastu võtta: „Peakohast osade võõrandamisel jaotab maakorralduskomisjon peakoha peal olevad hüpoteekarvõlad peakoha ja eraldatavate osade vahel vastavalt maaüksuste väärtusele.“

Selle parandusega võtaksime meie vastu sama seisukoha, mis on vastu võetud maakorraldusseaduses.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Pean tähendama, et need summad võivad olla väga paljudel juh-

tumistel väga väiksed, kuna ostu juures nii-kui-nii maaomanikule obligatsioon antakse. Ja kui tal on õigus oma võlakohustuse kindlustuseks samuti anda obligatsioon, siis teeb see ühe ja seesama välja, kuna muidu on tarvis väga palju obligatsioone ümber kirjutada.

Juhataja **J. Zimmerman**: Asun rkl. Tamm'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 25 ühes aruandja redaktsioonilise parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 25 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 26.

§ 26. Eraldatud maakoha võõrandamise korral kolmandatele isikutele, välja arvatud sugulus esimeses ja teises, või hõimlus esimeses astmes, on peakoha omanikul, kelle maast koht eraldati, ostueesõigus kahe kuu kestel.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 27. Kui käesoleva seaduse § 22. korras eraldatava maakoha, hoonete ja päralduste hinna ning teiste kestvate kohustuste kohta, mis ühel kui teisel poolel kanda tulevad, kas kokku on lepitud või need korralduskomisjoni poolt kindlaks on määratud, valmistab korralduskomisjon rendile vastavalt eraldatava maakoha, hoonete ja päralduste edaspidise tarvitamise lepingu kava. Asjaosalised on kohustatud kolme kuu jooksul selle kava järgi lepingut sõlmima. Ei tee seda selle aja jooksul maakoha kasutaja, kutsub teda vastaspoole soovil seda tegema korralduskomisjon. Kui ka selle kutse peale vaatamata kasutaja 2 nädala jooksul lepingut alla ei kirjuta, kaotab ta õigused, mis käesolev seadus talle kindlustab, ja tema käes kasutada oleva maaga ning päraldustega talitatakse peale rendilepingu lõppu, või kui see puudub, siis järgmise põllumajandusaasta algusest arvates käesoleva seaduse § 31. korras.

Tõrgub aga maaomanik ülaltähendatud tähtaja jooksul lepingule alla kirjutamast, kutsutakse teda seda tegema samas korras ja samal ajal, nagu kasutajatki.

Ei tee seda maaomanik 2 nädala jooksul, siis tunnistab korralduskomisjon lepingu kinnitatuks ilma maaomaniku allkirjata, sellest lepingule vastavat märkust tehes.

Ei kasuta aga ei maakoha kasutaja ega maaomanik eelmises lõikes ettenähtud õigusi, ei tule vahekorrad nende vahel lahendamisele käesoleva seaduse korras.

K. Tamm (põl): Mulle näib, et kui meie seadusi teeme, siis peaksime neid ka niimoodi tegema, et nad arusaadavad oleksid. Aga siin näiteks on paragrahvis niisugune koht sees, mis ainult segadust sünnitab, midagi ei ütle ning ainult kõiksugu arusaamatusi tekitab. Nimelt 5-das reas on tarvitatud sõnad: „rendile vastavalt“. Kogu see lause kõlab järgmiselt: „Kui käesoleva seaduse § 22. korras eraldatava maakoha, hoonete ja päralduste hinna ning teiste kestvate kohustuste kohta, mis ühel kui teisel poolel kanda tulevad, kas kokku on lepitud või need korralduskomisjoni poolt kindlaks on määratud, valmistab korralduskomisjon rendile vastavalt eraldatava maakoha, hoonete ja päralduste edaspidise tarvitamise lepingu kava.“

Nii et siin jääb täiesti selgusetuks, kas võõrandamise lepingu kava valmistamisel tuleb hinna või maade koosseisu kohta arvestada rendilepinguga, nii jääb täiesti selgusetu, mis tähendatud sõnadega tahetakse öelda. See selgusetu olek ei paista mitte ainult minule, vaid ka mõnelegi teisele juristile silma, kes on juhtunud seda paragrahvi lugema. Teen ettepaneku, § 27. välja jätta sõnad: „rendile vastavalt“.

Juhataja **J. Zimmerman**: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Käesoleva paragrahvi kohta on ainult üks parandus rkl. Tamm'e poolt. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 27. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 27 vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 28 ja 29.

§ 28. Lepingud kantakse kinnistusraamatutesse maakorralduse seaduses ettenähtud korras.

§ 29. Kinnistusega seotud maksud, mis ette nähtud not. sead. § 369., võetakse eraldatud maa ja päralduste lepingus kindlaksmääratud koguhinnast. Maksud tasub ostja.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 30. Kunni maade lõpuliku korraldamiseni selle seaduse alusel on rentnikul õigus oma sennist kohta kasutada rendi eest, mille suuruse üle tema maaomanikuga kokku lepib või mida kokkuleppe mittesaamisel kohalik korralduskomisjon aastarendina rahas kindlaks määrab, aluseks võttes samaväärtusliku maa eest maksetav riigi rent.

Eraldamisele kuuluvate vabadiku- ja eluasemekohtade pidajate kas a) kogukonna või b) ühisel kasutamisel olnud karjamaal, mis

mitme talu ühine väljaeraldamata omandus, karjatamise õiguse edaspidise korraldamise kohta annab Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul tarvilikud määrused senniks, kuni see vastavate erisadustega lahendatakse. Nende määruste kohaselt määrab korralduskomisjon iga üksiku juhtumise kohta kasutamise õiguse ulatuse ja alused.

K. Tamm (põl): Mina leian, et valitsuse redaktsioon ka selle paragrahvi juures palju parem on ja sellepärast teen ettepaneku, § 30 vastu võtta valitsuse redaktsioonis.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun rkl. Tamm'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 21 häält, vastu 31 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 30 hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 30. vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 31.

§ 31. Juhtumisel, kui maakasutajale maad ei eraldata ja selle tagajärjel tema kohalt lahkuma on sunnitud, tasub maaomanik maakasutajale viimase poolt ehitatud hoonete, kui maakasutaja neid hooned ära viia ei taha, ja päralduste väärtuse, kui ka maaomaniku hoonete juures tehtud amortiseerimata kapitaalremondid ning maakasutaja poolt viimase 20 aasta jooksul tehtud maaparanduse kulud, kuivõrd need maaparanduse tööd koha väärtust tõstnud ja kui varem maakasutajale selle eest tasu ei ole maksetud rahas, rendivabade aastate või rendikergenduse näol.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 32. Ei lepi maaomanik ja maakasutaja tasu suuruse üle kokku, määrab tasu kindlaks kohalik korralduskomisjon.

Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksta hiljemalt maakasutaja lahkumisel kohalt.

K. Tamm (põl): Teen ettepaneku, § 32. teine lõige järgmisel kujul vastu võtta: „Maaomanik on kohustatud komisjoni poolt määratud summa maakasutajale välja maksta 3 aasta jooksul, arvates maakasutaja lahkumisest kohalt. $\frac{1}{3}$ tuleb esimese aasta jooksul välja maksta. Võlgujäänud väljamaksusumma

pealt maksab maaomanik maakasutajale 6% aastast intressi.“

Meie oleme selle seaduse vastuvõtmise juures väga palju kõiksugu soodustusi rentnikkudele andnud, nii et võiks mõnel juhtumisel välja kujuneda, et maaomanikul midagi ei oleks saada, vaid ta peab rentnikule veel juurde maksuma. Meie oleme seaduse niisugusel kujul vastu võtnud, et oleme maaomanikule väga suured kohustused peale pannud. Sellepärast peaksime meie temale ka natuke vastu tulema ja mitte nõudma, et tema kiires korras peaks rentnikule maaparandused tasuma, sest mõnelgi juhtumisel võiks see õige suuri summasid välja teha ja siis oleks minu arvates õiglasem, kui meie seda maksmise aega, mis siin seaduses ette nähtud on, 3 aasta peale pikendaksime. Minu arvates oleks sellest küllalt, kui esimese aasta jooksul üks kolmandik välja maksetaks ning võlgujäänud summa pealt on minu ettepanekus ka päris seaduslik protsent ette nähtud, 6% aastast, nii et kõigil neil ettetoodud põhjustel näib küll minule, et see minu poolt tehtud parandus peab täiesti vastuvõetav olema.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain:** Ma pean ainult niipalju tähendama, et kui maaomanikule välja maksmine raskusi teeb, siis on tal alati võimalik lasta popsi natuke aega maa peal olla.

Juhataja J. Zimmerman: Panen rkl. Tamm'e ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 31 häält, — vastu 26 häält — seega on ettepanek vastu võetud. Panen § 32 ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 32 on ühes parandusega nähtava enamusega vastu võetud.

Aruandja **J. Vain** (loeb):

§ 33. Kohaliku korralduskomisjoni asjaajamise ja kantsleikulud kannab valla omavalitsus.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Nagu siin Riigikogu enamus on tunnistanud on siin tegemist ühe seadusega, millel õige suur riiklik tähtsus on, ja siis näib minule, et kulud, mis selle küsimuse lahendamise ühenduses on, ei tuleks panna valla omavalitsuse peale, vaid need kulud peaksid minema riigi kanda. Meie saaksime sihile, kui meie selle

paragrahvi tagasi lükkaksime. Teen ettepaneku, see paragrahv tagasi lükata.

Juhataja J. Zimmerman: Aruandja lõpusõna ei tarvita. Panen selle paragrahvi hääletamisele ja hääletamise juures iga Riigikogu liige teeb oma järelduse. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33 tagasi lükatud.

Aruandja J. Vain (loeb):

§ 34. Vabariigi Valitsusel on õigus selle seaduse piirides tema elluviimiseks tarvilikke määrusi anda.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina pean tähendama, et see seadus on osalt väga segaselt vastu võetud ja mina arvan, et Vabariigi Valitsus seisab ülesaamata raskuste ees, kui tema peab oma määrustega hakkama seda seadust ellu viima, nii et ma tahtsin ainult Riigikogu tähelepanu sellele juhtida, kõrge kogu teab nüüd ise, kuidas tema hääletab selle paragrahvi hääletamise juures. Ma leian, et selle paragrahvi vastuvõtmine tekitab valitsusele ülesaamata raskusi.

Juhataja J. Zimmerman: Lõpusõna on aruandjal. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun § 34. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 34 vastu võetud.

Asun seaduseelnõu lõpuhääletamisele. Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl): Riigikogu põllumeeste rühm on juba aastate jooksul mitmel korral, kui popsideküsimus arutamisele tuli, seletanud, et see küsimus nõuab meie põllumajanduse huvides, kui ka neis huvides, et rohkem elanikke maale asetada, kiiret ja kindlat lahendamist seadusandlikul teel. Ta on seletanud, et maapidajatele ja nende kruntidel asuvatele popsidele seadusega võimalus antakse teatava aja jooksul vaba kokkuleppe teel oma vahekordi õiendada.

Kui vabatahtlik vahekordade õiendamine antud tähtaja jooksul korda ei lähe, alles siis oleks tulnud riigivõimul vahele astuda ja popside varustamist eluaseme ja tarviliku maaga nii korraldada, et Eesti talusid, mille puutuma-

tus juba riigi põhiseadusega kui eraomandus kindlustatud, ei tükeldataks, nende majanduslikku kandejõudu ei halvataks ja majanduslikku tervikut ei lõhutaks.

Niisugusel teel küsimuse lahendamiseks oleks riigivõimul oma maatagavarade abil, kui ka ülesharimata maade ja soode juurde võtmisel palju võimalusi käepärast. Muidugi niisugusel korral, kui popsid maad ja eluaseme omanduseks tahavad. See oleks ka tulu toonud meie põllumajanduse arenemisele ning haritud põllupinna laiendamisele. Popsideseaduse vastuvõtmine aga sellel kujul tähendab: 1) Eesti talumaapidamise eraomanduse tunde ja selle püsivuse halvamist; 2) Eesti talupidajates kindlusetunde hävitamist, et nende maa ning majapidamine, mis põliselt nende käes peaks olema Eesti maamajanduse kapitaali arendamiseks ning maaelanikkudele töövõimaluste muretsemiseks, võidakse Eesti seadusandliku võimu poolt kergel käel nende käest ära võtta; 3) eralepingute murdmist seadusandlikul teel ja sellega meie eraõiguse aluste ning põhimõtete kõigutamist. 4) Talupidajates meeoleolu tekitamist, et edaspidi oma maadele ei juleta enam eluasemeid ühelegi vallalisele isikule anda ja sellega inimeste proletariseerimist ning maalt ära peletamist alevitesse ja linnadesse, kus isegi tööpuudus valitsemas. Kindlal arvamisil olles, et vabadikkude- ja popsideküsimuse lahendamine Eesti talupidajate arvel sellel kujul, nagu käesolev seadus üksikasjades seda käsitab, kahju toob meie põllumajandusele, kui ka Eesti kodaniku õiguse ning õigusliku riigikorra ja majandusliku püsivuse tundele, hääletab Riigikogu põllumeeste rühm selle seaduse vastu. Sellejuures peab aga põllumeeste rühm veel seletama, et tema kogu aeg on võidelnud selle eest ja saab ka edaspidi võitlema, et meie linnamaade rentnikud nende käes olevad maad ja majad võiksid omale omanduseks osta riigimaade asunikudena ühistel tingimistel. Selleks esitas ka põllumeeste rühm eraldi seaduseelnõu. Kuid Riigikogu enamus lükkas selle tagasi ja ühines endise põllutööminister Kerem'i seaduseelnõuga, mille järgi linnarentnikkude õiglaste ning põllumajanduslikult tarvilikkude nõuete katte all nüüd läbi viiakse ka Eesti väiketalupidamise puutumatus rikumine.

Juhataja J. Zimmerman: Asun seaduseelnõu lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt

on 39 häält, vastu 22, — seega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud. (Pahemalt poolt kiiduavaldus.)

On ettepanek tehtud, koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega

on ettepanek vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.30 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Zimmerman.**

Abisekretäär **J. Piiskar.**